

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเชื่อมโยงกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมผลงาน การเขียนบทความ หนังสือ เอกสาร ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร เพื่อนำมาประกอบเป็นพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีเนื้อหา ดังนี้
  - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.3 แนวคิดและทฤษฎีของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.4 ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.5 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.6 วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.7 ลักษณะสำคัญของบุคคลผู้ประสบความสำเร็จสูงในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.8 ประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.9 ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ปัจจัยส่วนบุคคลกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. สภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. พยาบาลประจำการกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ในปัจจุบันนี้โลกมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ดูเหมือนว่าสิ่งที่มนุษย์เราต้องรู้ ต้องศึกษาได้ทวีจำนวนเพิ่มขึ้นตามความเจริญที่รุดหน้าไป คำถามคือ “เราจะเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ให้มากที่สุดได้อย่างไร” การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาเป็นเพียงวิธีการหนึ่ง แต่โอกาสและจังหวะนั้นมีได้เกิดขึ้นกับทุกคน และไม่อาจจะศึกษาความรู้ได้ครบทั้งหมด การไขว่คว้าหาความรู้ด้วยตนเองจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่อาจตอบคำถามดังกล่าวได้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้า เพราะตนมีความต้องการ บุคคลก็จะดำเนินการศึกษาต่อเนื่องโดยไม่มีใครต้องบอก อีกทั้งยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ไม่สิ้นสุด ซึ่งวิธีดังกล่าวก็จะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learner) จึงเป็นเป้าหมายที่นักการศึกษาในปัจจุบันคาดหวังและปรารถนา (สมคิด อิศระวัฒน์, 2538)

1.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

แนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับและมีการวิจัยกันมากในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาต่อเนื่อง โดยได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้

Knowles (1975) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่บุคคลมีความริเริ่มในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ การตั้งจุดหมายในการเรียนรู้ การพบปะบุคคลหรือแหล่งเอกสารสำหรับการเรียนรู้ การเลือกและเสริมแผนการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียน จะโดยได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

Rodney Skager (1978) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการพัฒนาการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ตลอดจนความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติ และการประเมินผลของกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในลักษณะที่เป็นเฉพาะบุคคล และในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้ร่วมมือกัน

Sign S. Cooper (1980) ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า เป็นสิ่งที่บุคคลเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและยังกำหนดคุณสมบัติของการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า เป็นสิ่งที่ผู้เรียนรู้เริ่มขึ้นเองมาจากความต้องการของผู้อยากเรียนรู้นั้น เป็นสิ่งที่ผู้เรียนรู้วางแผนกำหนดโครงการเองว่าต้องการเนื้อหาอะไร เป็นโครงการ

เล็ก ๆ ซึ่งต้องการความช่วยเหลือและคำแนะนำเพียงเล็กน้อยจากผู้รู้และผลที่ได้เป็นประโยชน์ เฉพาะกับผู้เรียนรู้

Allen Tough (1980 อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, 2526) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นความพยายามขั้นสูงในการที่จะเพิ่มความรู้และความชำนาญ เป็นการเพิ่มความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม และอุปนิสัย ซึ่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมในชีวิตนั้นต้องใช้เวลาไม่น้อยแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่องและแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องวางแผนและกำหนดไว้ จากการศึกษาของ Tough พบว่า ผู้ใหญ่จำนวนมากใช้เวลา 700-800 ชั่วโมงในการศึกษาด้วยตนเอง หรือประมาณร้อยละ 70 ของการเรียนรู้ทั้งหมด เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนาตนเอง

ทองจันทร์ หงส์คารมภ์ (2531) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาคำประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่

1. การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตนเอง (Learning Need)
2. การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ (Learn Goals)
3. การแสวงหาแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวัสดุและเป็นคน (Learning Resources)

4. การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (Learn Strategies)
5. การประเมินผลการเรียนรู้ของตน (Learning Evaluation)

ยุวดี ฤาชา (2536) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่ต้องการเรียน และมีความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง เลือกประสบการณ์เรียนรู้ด้วยตนเอง ยอมรับตนเอง ประเมินผล และวิพากษ์วิจารณ์ของตนได้ตรงกับความเป็นจริง เป็นการเชื่อมโยงแนวความคิดสร้างสรรค์ ความคิดรวบยอด และเครือข่ายของการเรียนรู้ได้ด้วยตัวของเขาเอง

จากบทความของฝ่ายพัฒนาหลักสูตร ส่วนพัฒนาการศึกษา (2537) ได้เขียนไว้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองคือ ขบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการใช้ความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบทั้งในด้านการกำหนดการดำเนินงานของตนเอง ตอบรับความรับผิดชอบตนเองที่มีต่อกลุ่ม คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง และประเมินผลตนเอง ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์งานของตนเองด้วย

ทองสุข คำชนะ (2538) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นขบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการใช้ความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบในการกำหนดการดำเนินงานของตนเอง คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองและประเมินงานเอง

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น เป็นการดำเนินการที่ผู้เรียนช่วยเหลือตนเองในการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มในความอยากรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วทำการวางแผนศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ด้วยตนเองไปจนจบกระบวนการเรียนรู้

จากคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีความตระหนักโดยผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบในการกำหนดการดำเนินงานของตนเอง เริ่มจากความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย มีการวางแผนการเรียน มีทักษะในการศึกษาค้นคว้า และมีการวัดและประเมินผลตนเองอยู่ตลอดเวลา

มีข้อสังเกตว่า นักการศึกษาบางคนอาจใช้คำต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ในความหมายเดียวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) เช่น

- Self-education
- Independent study or independent learning
- Self-teaching
- Self-instruction
- Individual learning
- Independent self-education
- Autonomous learning
- Self-directed inquiry
- Self-initiated learning
- Andragogical learning (สมคิด อิศระวัฒน์, 2538)

1.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองในปัจจุบันได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง การปฏิบัติในเรื่องนี้ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ เพราะบุคคลสำคัญในอดีต เช่น โสเครตีส อับราฮัมลินคอล์น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้ประสบความสำเร็จมาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และยังมีบุคคลต่าง ๆ อีกมากมายที่มีลักษณะเช่นบุคคลที่กล่าวมานี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็นตัวอย่งการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ชาวพุทธทราบดี และคำสอนของพระพุทธองค์ก็เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ (นรินทร์ บุญชู, 2532)

Knowles (1975) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้

1. คนที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่า ดีกว่าคนที่เพียงผู้รับหรือรอให้ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เท่านั้น คนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย และมีแรงจูงใจสูง สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับคำสอนแต่อย่างเดียว

2. การเรียนรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติมากกว่า คือ เมื่อตอนเล็ก ๆ เป็นธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพิงผู้อื่น ต้องการผู้ปกครองปกป้องเลี้ยงดูและตัดสินใจแทนให้ เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นก็ค่อย ๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพิงผู้ปกครอง ครู และผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปในสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเองและชี้นำตนเองได้มากขึ้น

3. พัฒนาการใหม่ ๆ ทางการศึกษา มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์บริการทางวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดแก่นักเรียนนอกมหาวิทยาลัยเปิด และอื่น ๆ อีก รูปแบบของการศึกษาเหล่านี้ล้วนผลักรับผิดชอบไปที่ผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคลและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นโลกใหม่ที่แปลกไปกว่าเดิม ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ และข้อเท็จจริงเช่นนี้เป็นเหตุผลไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษาและการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต (A Lifelong Process)

1.3 แนวคิดและทฤษฎีของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

แนวคิดสำคัญที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อสู่การเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) อันเป็นเป้าหมายที่นักการศึกษาในปัจจุบันคาดหวังและปรารถนา มีจุดเริ่มต้นมาจากยุโรปตะวันตก

อาจศึกษาย้อนไปถึงปี ค.ศ. 1919 เมื่อคณะกรรมการการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงพื้นฟูอังกฤษได้เสนอรายงานที่มีอิทธิพลมากเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ว่า การศึกษาผู้ใหญ่เป็นความจำเป็นถาวรที่ควรจัดทั่วไปและตลอดชีวิต และเมื่อแนวคิดนี้ได้แพร่ขยายไปที่อเมริกาและแคนาดา จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากนักการศึกษาผู้ใหญ่และมีการวิจัยกันมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องจนปัจจุบัน ซึ่งมีเหตุผลของการจัดการศึกษาเพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมาสนับสนุนแนวคิดการศึกษาดูตลอดชีวิตดังนี้

1. วิชาการและความรู้ต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นคำจำกัดความของการศึกษาจะต้องไม่เป็นแต่เพียงการถ่ายทอดหรือส่งผ่านความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนเท่านั้น จุดประสงค์หลักของการศึกษาจะต้องเป็นการพัฒนาทักษะของการแสวงหาความรู้ ผู้ที่มีการศึกษาจะต้องมีใช้ผู้ที่มีแต่ความรู้พื้นฐานทางวิชาการหรือวิชาชีพเท่านั้น แต่จะต้องมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างชำนาญไปตลอดชีวิต
2. การศึกษาไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น เพราะการเรียนรู้ในชีวิตของคนจะต้องเรียนจากสิ่งที่บุคคลกระทำ ประสบการณ์ทุกประสบการณ์ คือประสบการณ์การเรียนรู้ ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของคนคือแหล่งความรู้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นจากโรงภาพยนตร์ โรงเรียน ร้านค้า หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อน พ่อ แม่ น้อง... เพราะการเรียนรู้ หมายถึง การรู้จักใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นในหรือนอกสถาบันการศึกษาเป็นไปเพื่อการพัฒนาการทั้งด้านร่างกายและจิตใจของแต่ละบุคคล
3. การศึกษาจะต้องไม่จำกัดอยู่เฉพาะในวัยเด็กเท่านั้น การศึกษาคือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งที่เรียนตอนเด็ก ๆ ควรจะเป็นทักษะของการแสวงหาความรู้ การใช้ความรู้ความเข้าใจ ทักษะคติและคุณค่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตที่มีความสุขและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

4. การเรียนรู้ในแบบที่ผู้เรียนมีอิสรภาพและชี้นำตัวเอง สอดคล้องกับ กระบวนการจิตวิทยาธรรมชาติของมนุษย์ คือ มนุษย์มีความต้องการในส่วนลึกที่จะเป็นอิสระ ชี้นำตัวเอง และสิ่งหนึ่งที่เป็นธรรมชาติของการบรรลุภาวะของบุคคลคือ ความสามารถในการรับผิดชอบชีวิตของตนเองและการชี้นำตัวเองได้มากขึ้น

5. การที่ผู้เรียนมีส่วนในการเลือกเรียนสิ่งที่ต้องการเรียน และมีส่วนในการ กำหนดวิธีเรียนเอง ย่อมจะต้องเรียนได้ดีและเรียนรู้ได้มากกว่าผู้ที่ต้องเรียนในแบบที่ถูก กำหนดให้เรียน คือ ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถนำสิ่งที่ เรียนรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้มากกว่า

6. การเรียนการสอนแบบเน้นให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียน เกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวของตัวเอง รู้จักตัดสินใจและมีความรับผิดชอบในตัวเอง อันเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษา (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2530)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากจะมาจากแนวคิด การศึกษาตลอดชีวิตแล้ว ยังเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปรัชญามนุษยนิยมและแนวคิดด้านจิต วิทยาดังมี นักจิตวิทยาและนักการศึกษาผู้ใหญ่ได้เสนอแนวคิดและความสำคัญของการเรียนรู้ ด้วยตนเองไว้ ซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกัน ดังเช่น

Abraham Maslow นักทฤษฎีสำคัญผู้หนึ่งในกลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยมใน อเมริกา เขากล่าวว่า แรงจูงใจ การเป็นตัวของตัวเอง หรือการนำตนเองและประสบการณ์มี ผลกระทบต่อการศึกษาระดับ มาสโลว์เสนอทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์โดยอาศัยลำดับ ชั้นของความต้องการ ซึ่งความต้องการระดับต่ำสุดคือความต้องการด้านร่างกาย เช่น ความหิว และความกระหาย และจะต้องได้รับการตอบสนองก่อนที่จะไปสู่ความต้องการด้านความ ปลอดภัย ซึ่งได้แก่ ความมั่นคง ความได้รับการคุ้มครอง ความต้องการอีก 3 ระดับ ของ มาสโลว์ คือ ความต้องการด้านความรักและความเป็นเจ้าของ ความต้องการด้านเกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความรู้สึกว่าตัวเองมีประโยชน์และชีวิตของตนมีคุณค่า และ ขั้นสุดท้ายคือ ความ ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง (Self-actualization) แสดงออก โดยความปรารถนาที่จะมีความสมบูรณ์ในตัวและเป็นสิ่งที่ตนเองคิดว่ามีศักยภาพที่จะเป็น ไปได้ และเป็นที่ยกตัวอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะสำหรับนักการศึกษาผู้ใหญ่คือ มาสโลว์รู้สึกว่าการเป็นตัวของตัวเองนี้จะไปได้เฉพาะในวัยผู้ใหญ่เท่านั้น เพราะการเป็นตัวของตัวเอง ไม่เกิดขึ้นในผู้ที่ยังเป็นเด็ก เด็กยังไม่ีเอกลักษณ์ในตัวเอง ไม่มีอำนาจหน้าที่หรือไม่มีเวลาพอ ที่จะมึประสบการณ์หรือการสร้างค่านิยมของตนเอง ซึ่งเป็นผลให้ผู้ใหญ่นำตนเองได้มากกว่า หรือเป็นตัวของตัวเองได้มากกว่าและตลอดระยะเวลาของการเคลื่อนไหวไปตามลำดับความ

ต้องการแต่ละบุคคลก็มีศักยภาพที่จะนำตนเองไปตามวิถีทางของตน นั่นก็คือความมีอิสระที่จะ
ชี้นำตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม รวมทั้งการศึกษาหรือการเรียนรู้ด้วยนั่นเอง

ส่วน Gordon Allport นักจิตวิทยาอีกผู้หนึ่งที่ให้แนวคิดว่าการนำตนเอง
อย่างเต็มความสามารถ (Functional Autonomy) จะช่วยให้บุคคลกลายเป็น “ผู้มีบุคลิกภาพที่มี
วุฒิภาวะ” (Mature Personality) นั่นคือ การเอาตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นโดยมีการพัฒนา
ทักษะของตนและมีความมุ่งมั่นในการทำงานโดยมีทิศทางที่จะนำทางตนเองไปสู่อนาคต ไปสู่
เป้าหมายและแผนต่าง ๆ ได้ในระยะยาว ถึงแม้ว่าอุปสรรคไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของการนำ
ตนเองอย่างเต็มความสามารถในทางการศึกษา แต่ออลพอร์ตก็สามารถอธิบายเกี่ยวกับผู้เรียนผู้
ใหญ่ในฐานะเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองได้คล้าย ๆ กับแนวคิดของมาสโลว์ดังกล่าวข้างต้น
(กอร์ดอน จี. คาร์เคนวัลด์ และซาราน บี. เมอร์เรียม, 2530)

สำหรับ Knowles (1975) ได้สรุปพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่
ซึ่งเอื้ออำนวยต่อนักศึกษาในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ประการหนึ่งที่สอดคล้องกับหลักการ
เรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ การนำตนเองซึ่งเป็นความรู้สึกส่วนลึกของผู้ใหญ่ที่มีความต้องการ
และรู้สึกถึงความสามารถในการนำตนเอง

ทฤษฎีที่ด้วยศาสตร์การศึกษาผู้ใหญ่ หรือที่โนลส์เรียกว่าทฤษฎีแอนดราโกจี
นั้น มีประวัติความเป็นมาดังนี้ “Andragogy” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือคำว่า Andr
(Man) + Agogos (Leading) ซึ่งมีความหมายว่า “ศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่” (The
art and science of teaching) (Knowles, 1975) มีการใช้คำนี้มาบ้างแล้วในประเทศเยอรมนี
ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1833 แต่เมื่อเริ่มใช้โดยนักการศึกษาผู้ใหญ่ชาวยูโกสลาเวีย ชื่อ ชาวิสวีค (Dusan
Swvicevic) เมื่อ ค.ศ. 1967 และรู้จักกันแพร่หลายมากขึ้น เมื่อ Malcolm S. Knowles ได้ใช้คำ
นี้ในทางการศึกษาผู้ใหญ่ในสหรัฐอเมริกาโดยการตีพิมพ์ลงในหนังสือชื่อ “Adult Leadership”
เมื่อปี ค.ศ. 1968 และต่อมาในปี ค.ศ. 1970 ที่ University of Amsterdam ได้จัดตั้งภาควิชา
ใหม่ขึ้น คือ ภาควิชาการสอนเด็กและการสอนผู้ใหญ่ (Department of Pedagogical and
Andragogical Science) ปัจจุบันคำ Andragogy นิยมใช้กันมากขึ้นเรื่อย ๆ ในสถาบันการศึกษา
ผู้ใหญ่ทั้งยุโรปและสหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศไทยได้เริ่มใช้เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1967 (เชียรศรี วิวิสิริ,
2530)

Knowles (1979) ได้สรุปว่า ทฤษฎีแอนดราโกจีตั้งอยู่บนข้อสมมติฐานการ
เรียนรู้ 4 ประการ คือ

1. มโนภาพต่อตนเอง (Self-Concept) เมื่อบุคคลเจริญเติบโต มีวุฒิภาวะมากขึ้น ความรู้สึกรับผิชอบต่อตนเองก็มีมากขึ้นตามลำดับ และถ้าหากบุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้เจริญวัยและมีวุฒิภาวะถึงขั้นที่จะควบคุมและนำตนเองได้ บุคคลก็จะเกิดความต้องการทางด้านจิตใจ เพื่อที่จะได้ควบคุมและนำตนเอง นั่นคือผู้ใหญ่จะมองตนเองว่าสามารถควบคุมและนำตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งคนอื่น

2. ประสบการณ์ (Experience) บุคคลเมื่อมีอายุและวุฒิภาวะมากขึ้น ก็ยิ่งทำให้มีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนจะได้รับจะเสมือนแหล่งทรัพยากรอันมหาศาลของการเรียนรู้ และในขณะที่เดียวกันประสบการณ์เหล่านั้นก็จะสามารถรองรับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง

3. ความพร้อม (Readiness) ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนเมื่อเห็นว่าสิ่งที่เรียนไปนั้นมีความหมายและมีความจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคม ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่การงานในสังคม ฉะนั้นผู้ใหญ่จึงพร้อมที่จะเรียนเสมอ หากสิ่งที่เรียนไปนั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง นั่นคือเรียนไปเพื่อเป็นส่วนประกอบสถานภาพทางสังคม เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม

4. แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (Orientation to Learning) ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทและสถานภาพทางสังคม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนเพื่อแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้ใหญ่จะเรียนก็ต่อเมื่อความรู้ที่ได้รับจากการเรียนนั้นจะต้องนำไปใช้ได้โดยทันทีในปัจจุบัน เนื้อหาในการเรียนจะต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว เรียนแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเองเลย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ มีส่วนช่วยให้เข้าใจถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้ใหญ่ที่เป็นตัวของตัวเองและนำตนเองได้ สามารถที่จะนำและส่งเสริมความสามารถของตนเองได้ดี โดยจะพยายามไปให้ถึงความเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มความสามารถ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้าเพราะตนมีความต้องการ บุคคลนั้นก็จะดำเนินการศึกษาต่อเนื่องโดยไม่มีใครต้องบอกอีกทั้งยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งวิถีทางดังกล่าวก็จะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) และในการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีคุณสมบัติบางประการที่เอื้อต่อวิธีการเรียนแบบนี้ด้วย ซึ่งนักการศึกษาหลายคนได้พยายามอธิบายลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังหัวข้อต่อไปนี้

1.4 ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สมคิด อิศระวัฒน์ (2532) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองควรมีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. สมัครงใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (Voluntrily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับ แต่มีเจตนาที่จะเรียนเฉพาะความอยากรู้

2. ตนเองเป็นแหล่งข้อมูลของตนเอง (Self-resourceful) นี่ก็ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า สิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการหรือจำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องมีความตระหนักใน ความสามารถ สามารถตัดสินใจได้ มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี

3. ผู้เรียนต้องรู้ “วิธีการที่จะเรียน” (Know how to learn) นั่นคือ ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง รู้ว่าเขาจะไปสู่จุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

Skager (1978) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้ยอมรับตนเอง (Self-Acceptance) หมายถึง มีเจตคติในเชิงบวกต่อตนเอง

2. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการวางแผน (Planfulness) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ

2.1 รู้ถึงความต้องการในการเรียนของตน

2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้

2.3 เป็นแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้การบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน

3. มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนอยู่ในตัวเอง จะสามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งที่ควบคุมภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิ ถูกลงโทษ เรียนเพื่อต้องการวุฒิบัตรหรือตำแหน่ง

4. มีการประเมินผลตนเอง (Internalized evaluation) สามารถที่จะประเมินตนเองได้ว่า จะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องยอมรับการประเมินผลภายนอกว่าถูกต้องก็ต่อเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอย่างอิสระ และการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นจริงอยู่ในขณะนั้น

5. การเปิดกว้างต่อประสบการณ์ (Openness to experience) ผู้เรียนที่นำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ ๆ อาจจะสะท้อนการเรียนรู้ หรือการจัดวางเป้าหมายโดยอาจไม่จำเป็นที่จะเป็นเหตุผล ในการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมใหม่ ๆ ความใคร่รู้ ความอดทนต่อความคลุมเครือ การชอบสิ่งที่ยุ่งยากสับสน และการเรียนอย่างสนุกจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมใหม่ ๆ และทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วย

6. การยืดหยุ่น (Flexibility) การยืดหยุ่นในการเรียนรู้อาจชี้ให้เห็นถึงความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการเรียน และใช้ระบบการเข้าถึงปัญหาโดยใช้ทักษะการสำรวจ การลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงถึงการขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ความล้มเหลว จะได้รับการนำมาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะยอมแพ้หรือยกเลิก

7. การเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) ผู้เรียนที่ดูแลตนเองได้เลือกที่จะผูกพันกับรูปแบบของการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่ง บุคคลเหล่านี้สามารถที่จะตั้งปัญหากับมาตรฐานของระยะเวลาและสถานที่ที่เห็นว่า ลักษณะการเรียนแบบใดที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับได้

Knowles (1975) สรุปลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยตนเองเป็น 9 ประการ

1. ต้องมีความเข้าใจในความแตกต่างด้านความคิดเกี่ยวกับผู้เรียนและทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ นั่นคือ รู้ความแตกต่างระหว่างการสอนที่ครูเป็นผู้นำ กับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง ในฐานะที่เป็นบุคคลที่เป็นของตัวเอง ไม่ขึ้นกับใครและเป็นคนที่สามารถนำตนเองได้

3. ความสามารถที่จะสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ได้ดี เพื่อที่จะใช้บุคคลเหล่านี้เป็นเหมือนสิ่งสะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้และการช่วยเหลือบุคคลอื่น และการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น

4. ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างสมจริง โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น

5. ความสามารถในการแปลความต้องการในการเรียนออกมาเป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ในรูปแบบที่อาจจะทำให้การประเมินผลสำเร็จนั้นเป็นไปได้
  6. ความสามารถในการโยงความสัมพันธ์กับผู้สอนใช้ประโยชน์จากผู้สอนในการทำให้เรื่องยากง่ายขึ้น และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษา
  7. ความสามารถในการหาบุคคลและแหล่งเอกสารวิทยาการที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
  8. ความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการ และมีความคิดริเริ่มในการวางแผนนโยบายอย่างมีทักษะความชำนาญ
  9. ความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำผลของข้อค้นพบต่าง ๆ ไปใช้อย่างเหมาะสม
- กล่าวโดยสรุปคือ ลักษณะของคนซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ตนเองจะรู้ว่าตนมีความต้องการจะเรียนเรื่องอะไร ใช้วิธีการเรียนแบบใด จะไปหาแหล่งข้อมูลที่ใด และใช้วิธีการประเมินผลตนเองอย่างไร

1.5 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Allen Tough (1979) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 13 ขั้นตอน ดังนี้

1. การตัดสินใจว่า ในกระบวนการเรียนรู้นั้นอะไรเป็นความรู้ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนจะมองหาข้อผิดพลาด และจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน
2. การตัดสินใจว่าจะรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในข้อนี้ผู้เรียนควรศึกษาว่า ตนเองมีความต้องการเฉพาะด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกแหล่งวิทยาการเรียนรู้อะไร การรวบรวมความรู้ข้อเท็จจริง ข้อได้เปรียบ เสียเปรียบ การเข้าถึงระดับและความเหมาะสมของแหล่งวิทยาการหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูจากหนังสือ หรือบทความในห้องสมุด ร้านขายหนังสือ ก่อนการเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่เป็นแหล่งวิทยาการบุคคล อาจตัดสินใจว่าบุคคลประเภทใดที่อาจให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการได้ และพยายามหาบุคคลเหล่านั้นซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด

3. ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจเลือกบริเวณที่เงียบสงบ สะดวกสบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวน หรืออาจจะต้องการสถานที่ ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หรือแหล่งวิทยาการที่อาจใช้สะดวก
4. วางเป้าหมายหรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน
5. ตัดสินใจว่าจะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อใด
6. ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรจะถูกนำไปเท่าใด
7. พยายามหาเหตุผลเหตุที่เป็นอุปสรรคที่จะทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จ หรือเนื้อหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่มีประสิทธิภาพ
8. การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลาหรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัว หรือการพักผ่อน โดยจะขอร้องไม่ใ้รบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอร้องให้ผู้อื่นมาทำงานแทนเป็นครั้งคราว
9. คำนวณระดับความรู้และทักษะหรือความก้าวหน้าของคนในด้านความรู้หรือทักษะที่ต้องการ
10. การเข้าถึงแหล่งวิทยาการที่เหมาะสม หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนนี้ ผู้เรียนอาจหาเวลาว่างไปในที่ต่าง ๆ พยายามหาหนังสือที่เหมาะสมในห้องสมุด ตลอดจนการเข้าพบบุคคลสำคัญที่เอื้อต่อการเรียน
11. การสะสมหรือหาเงินที่จำเป็นสำหรับประโยชน์ในการหาแหล่งวิทยาการ การซื้อหนังสือ การเช่าอุปกรณ์บางอย่าง ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษา
12. เตรียมสถานที่หรือตัดแปลงห้องเรียนที่เหมาะสมสำหรับการเรียน โดยคำนึงถึงความร้อนหนาว อากาศถ่ายเทและแสงสว่าง
13. เพิ่มขั้นตอนที่จะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจหาวิธีเพิ่มแรงจูงใจเพื่อที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียนหรือเพิ่มความพอใจ พยายามเน้นความสำคัญของการเรียน ซึ่งสิ่งที่จะทำได้มีดังนี้
  - 13.1 หาสาเหตุของการขาดแรงจูงใจ
  - 13.2 พยายามเพิ่มความสุขและความยินดีในการเรียนรู้หรือเพิ่มความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้
  - 13.3 จัดการกับการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ที่จะเรียนรู้หรือจัดการกับความสงสัยในความสำเร็จของโครงการที่เรียนรู้
  - 13.4 การเอาชนะความรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ ที่มีสาเหตุมาจากความยากลำบากต่าง ๆ

13.5 บอกกล่าวผู้อื่นถึงความสำเร็จของตน

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ของตนเองด้วยการจัดการด้านเวลาที่ใช้ในการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ และเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียน ด้วยการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในด้านต่าง ๆ รู้จักวิธีที่จะเรียนในชั้นเรียนและเรียนด้วยตนเองที่บ้าน และรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ เพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

1.6 วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สุภมาส ทองใส (2536) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจตนเอง ทำความรู้จักตนเอง สำรวจว่าตนเองสนใจเรื่องอะไรมากที่สุด มีความสามารถเฉพาะด้านใด สนใจสิ่งใหม่ ๆ อะไรบ้าง
2. ทำสมุดบันทึกส่วนตัว เพื่อใช้บันทึกข้อมูลความคิดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เราได้เรียนรู้หรือเกิดขึ้นในสมองของเรา สมุดนี้จะช่วยเก็บสะสมความคิดที่ละน้อยเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมให้กว้างไกลออกไป
3. กำหนดโครงการที่จะเรียน ตามที่เราได้สำรวจความต้องการไว้ นั่น นำมาขยายเป็นโครงการ เป็นแผนการเรียนว่าจะเรียนอย่างไร โดยพิจารณาว่าความรู้ที่เราต้องการจะแสวงหานั้น ช่วยให้เราถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ทำให้เกิดความพอใจ ความสนุกสนานที่จะเรียนหรือไม่ ประหยัดเงินและเวลามากน้อยแค่ไหน
4. สร้างห้องสมุดของตนเอง หมายถึง การรวบรวมรายชื่อ ข้อมูล แหล่งความรู้ ต่าง ๆ ที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ตรงกับความสนใจ เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป
5. มองแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น เช่น ผู้รู้ ผู้ชำนาญการในอาชีพต่าง ๆ ห้องสมุด สมาคม สถานที่ราชการ ฯลฯ ซึ่งแหล่งความรู้เหล่านี้ จะเป็นแหล่งสำคัญในการค้นคว้า
6. หาเพื่อนร่วมเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กัน
7. การเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจจากสถานศึกษาที่เปิดสอนในเวลาเย็นหรือวันหยุดหรืออาจเรียนทางวิทยุ โทรทัศน์ ไปรษณีย์จากมหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น โดยลักษณะของการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียน
8. การเรียนรู้จากการฝึกและปฏิบัติ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์

Penland (1977, อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2538) ได้พบว่า วิธีการซึ่งคนเรียนด้วยตัวเองมีความสนใจ จะนำมาใช้ในการเรียนและเห็นว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด คือ วิธีการสังเกต และวิธีการอ่าน วิธีการคุย การถามคำถาม การฟัง การลองผิด ลองถูก

ส่วน สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้ของคนไทย ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง จะเริ่มต้นจาก 1) อ่านหนังสือ 2) คุยงาน เข้าไปอยู่ด้วย/คลุกเคล้า ฟัง สังเกต สอบถาม 3) คิด วิเคราะห์ 4) ลองทำ 5) ประเมินผล

ซึ่งจุดเริ่มต้นของการเริ่มต้น (1) ของแต่ละบุคคลอาจไม่เหมือนกัน แต่ขั้น 2-4 จะเหมือนกันทุกคน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ต้องการ คือ วิธีการที่ตนเองเข้าไปมีส่วนร่วม และลงมือทำด้วยตนเอง

1.7 ลักษณะสำคัญของบุคคลผู้ประสบความสำเร็จสูงในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากที่กล่าวแล้วว่า กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีต ตัวอย่าง โสเครติส อับบราฮัม ลินคอล์น และสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็นตัวอย่างการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ชาวพุทธทราบกันดี

ในงานวิจัยของ Tough (1979) พบว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองนี้เป็นลักษณะที่จะพบโดยทั่วไปในผู้ใหญ่ แต่สำหรับกลุ่มผู้ที่ประสบความสำเร็จสูงในการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นจะมีลักษณะพิเศษดังนี้

1. เป็นผู้ที่ตั้งเป้าหมายของการกระทำไว้ชัดเจน
2. รู้จักเลือกใช้ความรู้และทักษะที่เหมาะสม
3. วางแผนการเรียนอย่างดี
4. เรียนได้โดยไม่สุดกำลังความสามารถ
5. มีความมุ่งมั่นพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ของตน และมีความสามารถอยากรู้ อยากเห็น ขณะเดียวกับคนเหล่านี้ยังชอบงานที่ตนทำอยู่

6. เข้าใจและยอมรับในคุณลักษณะของตน และไม่พอใจกับสภาพของตนในปัจจุบัน

7. มีความเชื่อมั่น กล่าวหาญพอที่จะเปิดเผยตนเอง
8. มีความสนใจอย่างมีทิศทางแน่นอน
9. เป็นผู้เลือกอาชีพและกิจกรรมของตนเอง
10. ไม่ได้ถูกบังคับหรือถูกกดดันจากภายนอก

11. เป็นผู้ที่มีความผูกพันหรือยึดมั่นต่อจุดหมายของชีวิต
12. ต่อสู้บากบั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายสำคัญบางประการ
13. มีความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง
14. เป็นผู้ที่มีผลงานและประสบความสำเร็จ
15. สามารถสมาคมคบหากับเพื่อน รักใคร่จริงจังได้อย่างน้อย 2-3 คน

1.8 ประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สุพล ทองคลองไทร (2525) กล่าวถึง คุณค่าของการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้ ใฝ่เรียน ศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง ไว้ว่า

1. เพื่อความเจริญงอกงามของความรู้และสติปัญญา
2. ให้สามารถแก้ปัญหาได้
3. สามารถตามทันโลก
4. ทำให้ศิคริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้ ทำให้เกิดความเจริญงอกงามของมนุษยชาติ
5. ทำให้คนเรามีชีวิตที่มีความสุข เนื่องจากมีความมั่นใจในตนเอง

1.9 ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

อุ้นตา นพคุณ (2527) กล่าวว่า ผู้ที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะมีลักษณะเป็นผู้ที่ต้องการจะเรียนรู้ มีความเชื่อว่า การเรียนรู้จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง และผู้เรียนจะใช้ทรัพยากร แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างมีคุณค่า เมื่อผู้เรียนคิดว่าสิ่งเหล่านี้จะตอบสนอง ความต้องการและเป้าหมายของเขา

นาริรัตน์ รักจิตรกุล (2531) กล่าวว่า บุคคลที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะต้องเป็นบุคคลที่มีสมรรถภาพของคณคึกเป็น ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 3 ข้อ ดังนี้

1. เผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีระบบ
2. สามารถที่จะแสวงหาและใช้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน ในการคิดแก้ปัญหา
3. รู้จักชั่งน้ำหนัก คุณค่าและตัดสินใจหาทางเลือกให้สอดคล้องกับค่านิยม ความสามารถ และสถานการณ์หรือเงื่อนไขส่วนตัว และระดับความเป็นไปได้ของทางเลือกต่าง ๆ

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2533) กล่าวว่า บุคคลที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะเป็นผู้ที่มุ่งมั่น เอาใจใส่ และจริงจังต่อการเรียนเป็นอย่างมาก ต้องการที่จะได้รับความรอบรู้ (Knowledge) ในสิ่งที่ตนเองยังไม่ทราบ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง (Self-directed)

สำหรับ Dr. Lucy Medsen Guglielmino แห่งมหาวิทยาลัยของรัฐจอร์เจีย (1977 อ้างถึงใน นรินทร์ บุญชู, 2532) ได้ศึกษาลักษณะความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จำนวน 14 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เริ่มต้นด้วยให้กลุ่มตัวอย่างระบอบองค์ประกอบสำคัญที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง รวมถึงความสามารถ เจตคติ และบุคลิกลักษณะที่สำคัญ แล้วนำองค์ประกอบที่ได้จากการสำรวจมาประเมิน นำมาเป็นข้อมูลสำหรับการสร้าง SDLRS (Self-Directed Learning Readiness Scale) แบบสอบถามนี้ได้สร้างขึ้นในลักษณะที่ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับตนเอง พร้อมกับตัวเลือกลักษณะมาตราประมาณค่า (Likert-type) จำนวน 41 ข้อ หลังจากหวัข้อต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ได้นำเครื่องมือนี้ไปให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 307 คน ในรัฐ จอร์เจียร์ คานาดา และรัฐเวอร์จิเนีย เป็นผู้ตอบ แล้วนำคำตอบที่ได้มาทำการวิเคราะห์เป็นรายข้อ (Item Analysis) และวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อใช้คัดเลือกข้อความต่างๆเพื่อการแก้ไขและประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบวัด (Parameter of the test) ได้ค่าความเชื่อมั่น .78 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ บ่งชี้ว่า การที่บุคคลจะมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้นั้น จะต้องมีความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8 ประการ คือ

1. การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ (Openness to Learning Opportunities) ได้แก่ ความสนใจในการเรียน ความภูมิใจเมื่อเรียนสำเร็จ ชอบศึกษา ค้นคว้าจากห้องสมุด ยอมรับคำติติงในความผิดพลาดของตนเอง และมีความพยายามในการทำความเข้าใจในเรื่องที่ยาก ๆ
2. มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self Concept as an Effective Learner) ได้แก่ ความสามารถที่จะเรียนเมื่อต้องการจะเรียน เมื่อตัดสินใจเรียนแล้วสามารถแบ่งเวลาให้กับการเรียนได้ แม้จะมีงานอื่นมากก็ตาม โดยรู้ว่าเมื่อไรที่จะเรียน ในการเรียนสามารถหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้หัวข้อใหม่ ๆ มีความสุขกับการแก้ปัญหาที่ยาก ๆ และรู้ว่าเมื่อต้องการข้อมูลจะไปได้จากที่ไหน

3. ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้ (Initiative and Independence in Learning) ได้แก่ ความไม่ทอดทิ้งแม้จะไม่ค่อยเข้าใจในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ชอบที่จะเรียน ไม่มีปัญหาในการทำความเข้าใจจากการอ่าน และสามารถทำงานด้วยตนเองได้อย่างดี

4. ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน (Informed Acceptance of Responsibility for One's Own Learning) ได้แก่ การยอมรับตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดพอควร มีความเชื่อว่าการคิดอยู่เสมอว่าตนเองเป็นใคร กำลังทำอะไร เป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาของตน

5. ความรักในการเรียน (Love of Learning) ได้แก่ ความชื่นชมต่อบุคคลที่ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ มีความต้องการที่จะเรียนและปรารถนาให้มีเวลามากกว่านี้ มีความสนุกสนานในการค้นคว้าและมีความกระหายในการเรียนรู้

6. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ได้แก่ มีความคิดที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดี สามารถหาแนวทางในการเรียนสิ่งใหม่ ๆ ได้หลายทาง

7. การมองอนาคตในแง่ดี (Positive Orientation to the Future) ได้แก่ ความต้องการที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ชอบคิดถึงเรื่องในอนาคต คิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย และรู้ว่าตนเองต้องการเรียนอะไรเพิ่มเติม

8. ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา (Ability to Use Basic Study Skills and Problem-Solving Skills) มีทักษะในการอ่าน การเขียน การฟัง และการจำ มีความสนุกกับการแก้ปัญหา และคิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย

สรุปได้ว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง และจากการศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาผู้ใหญ่ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Guglielmino ทั้ง 8 ประการ มีความครอบคลุมลักษณะของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำองค์ประกอบทั้ง 8 ประการ มาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้

2. ปัจจัยส่วนบุคคลกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการสำรวจเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน สถานภาพสมรส และสังกัด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 อายุ

อายุเป็นตัวแปรทางประชากรศาสตร์ตัวแปรหนึ่งที่นิยมนำมาศึกษา เพื่อทดสอบว่า อายุมีผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากอายุมีความสัมพันธ์โดยรวมกับพัฒนาการและระดับวุฒิภาวะ กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น จะมีระดับวุฒิภาวะสูงขึ้นตามวัย (ทัศนาศา บัญทอง, 2533)

บุคคลที่มีอายุต่างกัน ย่อมหมายถึง ระยะเวลาที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตแตกต่างกัน รวมทั้งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสรีรวิทยา จิตใจ และสังคม เมื่อมนุษย์เติบโตมีอายุมากขึ้น ย่อมมีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น (รัตนาศา ลือวานิช, 2539) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ William Francis McCarthy (1988) ได้ศึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองและเจตคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเอกคณิตศาสตร์ ระหว่างนักศึกษาอายุน้อยกับอายุมาก ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาอายุน้อยมีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับปานกลาง และมีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ในเชิงลบ นักศึกษาที่มีอายุมาก มีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับปานกลางและสูงกว่า และสอดคล้องกับ สุภมาส ทองใส (2536) ซึ่งได้ทำการศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน พบว่า ผู้เรียนที่มีอายุมากกว่า 29 ปีขึ้นไป มีคะแนนเฉลี่ยด้านมโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าผู้เรียนที่มีอายุน้อย

Geraldine Eliane (1993) ได้ศึกษาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพ โดยใช้ตัวแปรอิสระเป็นสถานที่ทำงาน อายุ จำนวนปีของการทำงาน และระดับการศึกษา ส่วนตัวแปรตามเป็นแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (SDLRS) ซึ่งวัดได้โดยใช้ Self Directed Learning Readiness Scale ของ Guglielmino (1977)

ผลการศึกษาพบว่า พยาบาลมีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสถานที่ทำงาน อายุ จำนวนปีที่ทำงาน และระดับการศึกษา

2.2 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา การศึกษาสอนให้คนรู้จักคิด วิเคราะห์ และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เสมอ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ย่อมได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความสามารถมากกว่า (รัตนา ลือวานิช, 2539) จากงานวิจัยเรื่อง ความรู้ การให้คุณค่าและความสามารถของพยาบาลในการบันทึกการพยาบาล พบว่า ความรู้มีความสัมพันธ์กับวุฒิทางการศึกษาของพยาบาล โดยการศึกษาต่างกัน มีผลต่อการบันทึกการพยาบาลแตกต่างกัน (จิรา เต็มจิตรอารีย์, 2530)

Adenga, Babatunde O. (1987 อ้างถึงใน สุภมาส ทองใส, 2536) ได้ทำการวิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกลักษณะ รูปแบบการเรียนรู้ และการเรียนรู้โดยตรงของผู้ใหญ่ในอเมริกาและในต่างประเทศ และในการทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ได้ถูกนำมาใช้กับนักเรียนระดับสูง จำนวน 178 คน ผลการศึกษาชี้ชัดว่า สัญชาติและการศึกษาระดับปริญญาจะมีอิทธิพลต่อความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยตรงตลอดระยะเวลาและประสบการณ์การทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุภมาส ทองใส (2536) ที่พบว่า ผู้เรียนที่มีระดับการศึกษาชั้นอุดมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าผู้เรียนที่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

Geraldine Eliane (1993) ได้ศึกษาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพ โดยใช้ตัวแปรอิสระเป็นสถานที่ทำงาน อายุ จำนวนปีของการทำงาน และระดับการศึกษา ส่วนตัวแปรตามเป็นแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (SDLRS) ซึ่งวัดได้โดยใช้ Self Directed Learning Readiness Scale ของ Guglielmino (1975) ผลการศึกษาพบว่า พยาบาลมีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสถานที่ทำงาน อายุ จำนวนปีที่ทำงาน และระดับการศึกษา

2.3 ประสบการณ์ในการทำงาน

ประสบการณ์นั้นนับว่าเป็น “แหล่งที่มีคุณค่าสูงยิ่งสำหรับการเรียนรู้” (Rich Resource for Learning) รวมทั้งเป็นการช่วยขยายโลกทัศน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทั้งหลายด้วย (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2533)

ประสบการณ์ในการทำงานจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ เกิดทักษะในการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น (พัชรี เอมะนาวิน, 2536) บุคคลที่มีประสบการณ์ในอาชีพนานกว่า ย่อมมีความสามารถในการปฏิบัติต่อเรื่องนั้น ๆ มากกว่า จะประสบความสำเร็จในงานมากกว่าผู้ปฏิบัติงานอายุน้อย เพราะประสบการณ์ในอดีตมีส่วนสำคัญ ช่วยให้

การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้เรียนรู้ และเข้าใจว่า สิ่งใดดีหรือไม่ดี สิ่งใดที่ควรเสี่ยงหรือไม่ควรเสี่ยง สามารถพิจารณาและวิเคราะห์แก้ปัญหาที่เผชิญได้ดี (Davis, 1972 อ้างถึงใน รัตนา ลือวานิช, 2539)

Michael Merle Renolds (1986) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับเหตุผลหรือแรงจูงใจในการเข้าศึกษาของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนนอกเวลาในมหาวิทยาลัยชุมชน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 95 คน อายุเฉลี่ย 35.75 ปี โดยใช้ SDLRS และ EPS พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างแรงจูงใจด้านพุทธิปัญญา กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับประสบการณ์และสิ่งท้าทายต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Geraldine Eliane (1993) ที่พบว่า จำนวนปีของการทำงาน หรือประสบการณ์ในการทำงานนั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพ

2.4 สถานภาพสมรส

เนื่องจากว่า ครอบครัวเป็นแหล่งของปัญญา แหล่งของความรัก มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ช่วยให้ความเครียดลดน้อยลง ไม่รบกวนการทำงาน และก่อให้เกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์มากขึ้น ทำให้เป็นคนมีเหตุผล ไม่หวั่นไหวง่าย ทำงานด้วยสติปัญญาที่สูงุม รอบคอบ (ละออ หุตางกูร, 2534) คู่สมรสที่มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันจะมีความรักความเข้าใจ และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา ให้อภัยกันและกัน และยังมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ คนที่มีครอบครัวและคนโสดจะให้ความสำคัญในงานและการเรียนรู้แตกต่างกัน คนที่มีครอบครัวแล้วจะไม่ทุ่มเที้งานเป็นสาระสำคัญของชีวิตเพียงประการเดียว แต่มีความต้องการจะประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว จึงมีความทะเยอทะยาน แข่งขันและแสวงหาความก้าวหน้า ซึ่งเสี่ยงกับความล้มเหลวและผิดหวังน้อยกว่าคนโสด (Maslach, 1986 อ้างถึงใน สิริยา สัมมาวาจ, 2532)

และจากงานวิจัยของ วนิภา ว่องวังนะ (2535) พบว่า พยาบาลวิชาชีพที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกันมีความสามารถในการทำงานแตกต่างกัน โดยพยาบาลวิชาชีพที่มีสถานภาพสมรสคู่มีค่าเฉลี่ยความสามารถในการทำงานสูงกว่า พยาบาลวิชาชีพที่มีสถานภาพสมรสโสด

สำหรับการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ของสถานภาพสมรสกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษามาก่อน จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น สถานภาพสมรสจึงเป็นตัวแปรของปัจจัยส่วนบุคคลอีกตัวหนึ่ง ที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาในครั้งนี้

2.5 สังกัด

จากแนวคิดงานวิชาการของ Blau (1973 อ้างถึงใน พรพรรณ แสงพิทักษ์, 2535) กล่าวว่า งานวิชาการในแต่ละองค์การจะแตกต่างกันตามความเชื่อพื้นฐานชนิดขององค์การและขนาดขององค์การ ในสถาบันที่มีการกระจายอำนาจจะมีงานวิชาการมากกว่าการรวมอำนาจ

จากงานวิจัยของวรนุช เนตรพิศาสวนิช (2538) ได้ทำการศึกษาวรรณกรรมองค์การของฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลรัฐบาล ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามสังกัด พบว่า สังกัดกระทรวงกลาโหม มีแนวโน้มวรรณกรรมองค์การลักษณะสร้างสรรค์มากกว่าสังกัดอื่น ๆ และลักษณะตั้งรับ-ก้าวร้าว และลักษณะตั้งรับ-เฉื่อยชา น้อยกว่าสังกัดอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ นโยบายการทำงาน แรงจูงใจในการทำงานมากกว่าสังกัดอื่น ๆ และมาจากหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ที่ดีกว่า มีการกระตุ้นและการพัฒนาบุคลากรที่ดีกว่า มีสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานที่ดี และเป็นในลักษณะแบบไม่เป็นทางการมากกว่าสังกัดอื่น ๆ

ส่วน พวงพิศ ชนะมณี (2534) ได้ศึกษาการจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสังกัด พบว่า สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีค่าเฉลี่ยโดยรวมมากกว่าสังกัดกระทรวงกลาโหม พิจารณาตามงาน พบว่า สังกัดกระทรวงมหาดไทยมีค่าเฉลี่ยการจัดกิจกรรมทางวิชาการทุกงานมากกว่าสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และมีค่าเฉลี่ยการสอนผู้ป่วยและญาติมากกว่าสังกัดกระทรวงกลาโหม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคณะอนุกรรมการการศึกษาและวิจัยทางการศึกษาพยาบาลและศูนย์ประสานงานการศึกษาพยาบาล (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่องสมรรถภาพของพยาบาลวิชาชีพ และพบว่า พยาบาลวิชาชีพที่สำเร็จจากสถาบันในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยมีสมรรถภาพด้านวิชาการอยู่ในระดับที่สูง

สังกัดที่ต่างกันจะมีความเชื่อค่านิยมในการทำงาน ปรัชญาฝ่ายการพยาบาล บรรยากาศในการทำงาน รูปแบบภาวะผู้นำ การวางแผนและแนวประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน (ศิริพร ตันติพูลวินัย, 2537) และส่งผลให้สภาพแวดล้อมในการทำงานต่างกัน สภาพแวดล้อม

ที่แตกต่างกันจะทำให้ความสามารถในการทำงานและการเรียนรู้แตกต่างกัน (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2521)

ดังนั้นสังกัดของโรงพยาบาล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มี 5 สังกัด คือ สังกัด กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย ทบวงมหาวิทยาลัย และ สังกัดกรุงเทพมหานคร จึงเป็นตัวแปรอีกตัวหนึ่งของปัจจัยส่วนบุคคลที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษา ในความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการ

3. สภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

งานพยาบาลเป็นงานที่มีคุณค่ายิ่งต่อสังคม เนื่องจากเป็นงานที่ให้ความช่วยเหลือมวลมนุษยชาติในด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งพยาบาลผู้ปฏิบัติงานต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการให้การดูแล อีกทั้งต้องอาศัยความมีใจรัก ความพึงพอใจในวิชาชีพ เพื่อสนองตอบตามความต้องการของผู้ป่วยและญาติ แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะงานของพยาบาลแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นงานที่มีภาระรับผิดชอบมาก งานหนักและเสี่ยงอันตราย และต้องให้การดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องตลอด 24 ชั่วโมง มีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้ง่าย ระยะเวลาและช่วงเวลาในการพักผ่อนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มีผลเสียต่อสุขภาพอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการปฏิบัติงานกับค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่แตกต่าง ๆ ที่พยาบาลได้รับก่อนข้างจะไม่เหมาะสม ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและโอกาสในการศึกษาต่อมีน้อย (ภัทร ศรีเจริญ, 2534) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิเชียร ทวีลาภ (2521) ที่ระบุว่างานพยาบาลมีปัญหา มักจะถูกกลืน ได้รับความก้าวหน้าในอาชีพ มักมีปัญหาในเรื่องผู้ร่วมงาน การบริหารงาน ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ พยาบาลต้องทำงานหนัก ต้องอยู่เวรดิถีเวรบาย ทำให้สุขภาพทรุดโทรมมีโอกาสติดเชื้อได้ง่าย

เนื่องจากพยาบาลต้องทำงานในหน้าที่ที่เสี่ยงต่ออันตรายจากโรคร้ายต่าง ๆ และงานพยาบาลมีผลกระทบต่อความเป็นความตายของบุคคล ดังนั้นสภาพแวดล้อมในการทำงานของพยาบาลจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก จากงานวิจัยพบว่า พยาบาลประจำการมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานปานกลาง (สมควร ทรัพย์บำรุง, 2534) Herzberg (อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, 2526) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงานดี ความพึงพอใจในการทำงานจะมาก ความพึงพอใจสูง ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะสูง (Ann Mary, 1988) ดังนั้นถ้ามีการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี พยาบาลจะมีความรู้สึกพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานมาก ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะสูงตามไปด้วย

สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของสถาบันและสังคม จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพ การเรียนรู้ของบุคคล (อุ๋นตา นพคุณ, 2527) ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ Hudgins (1976) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้นั้นเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพที่มีต่อการรับรู้ของสภาพแวดล้อมในการทำงาน พฤติกรรม เรียนรู้อย่างต่อเนื่องของผู้เรียนและปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรของ Sara Jones (1994) พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างน้อยหนึ่งอย่างกับลักษณะ ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงสรุปว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีความ สัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สภาพแวดล้อมในการทำงาน

สภาพแวดล้อมในความหมายของ Jones (1949 อ้างถึงใน ชูติมา มาลัย, 2538) หมายถึง “ทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งหมดที่อยู่ล้อมรอบปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม” ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม หรือวัฒนธรรม ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความรู้สึก นึกคิดของมนุษย์ได้ทั้งสิ้น โดยแบ่งเป็น

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) หมายถึง ภูมิอากาศ พื้นที่ ภูมิประเทศ และอุณหภูมิ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตที่มีอยู่ทั่วไป เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความ สำคัญในแง่ของการเป็นรูปแบบการปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ในอันดับแรก ๆ
2. สภาพแวดล้อมทางสังคม (Social environment) หมายถึง ผู้คนที่อยู่ล้อมรอบ บุคคลโดยทั่วไป และมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้น อาจจะมีกิจกรรมร่วมกันหรือไม่มีก็ได้
3. สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural environment) มีความสำคัญมาก ที่สุด เพราะได้รวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งหมด เช่น เครื่องมือ ที่อยู่อาศัย กฎหมาย เครื่องจักร ความเชื่อ ประเพณี และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น
4. สภาพแวดล้อมย่อย (Segmented environment) ได้แก่ สภาพชนบทและ สภาพเมืองในสังคม

สพบร ชูทรานนท์ (2527) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในการทำงานของทันตแพทย์ ออกเป็น 4 ประเภท โดยมีความสอดคล้องกับ Jones ใน 2 ประเภทแรก คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) หมายถึง ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ พื้นที่ อุณหภูมิ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตที่แวดล้อมปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่

มีความสำคัญต่อรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ และมีอิทธิพลในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดและมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งเร้าแตกต่างกัน

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม (Social environment) หมายถึง คนอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรานั้นเอง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อเรา โดยการปฏิสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งโดยชนิดและปริมาณของคนเหล่านั้นด้วย และเราก็จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับบุคคลเหล่านั้นด้วยในที่สุด

3. สภาพแวดล้อมทางบุคคล (Personal environment) เป็นสภาพแวดล้อมประเภทที่คัดแปลงมาจากกรอบการศึกษาของ French et. al. หมายถึง ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางสังคม ซึ่งทำให้ทันตแพทย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน

4. สภาพแวดล้อมทางหน้าที่การงาน หรือสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นมาโดยธรรมชาติของงานในหน้าที่ของทันตแพทย์ มีดังนี้ วันหยุด รายได้ งานบริหารสถานพยาบาล การป้องกันโรคติดเชื้อ

ส่วน ละออ หุตางกูร (2534) และอุ้นตา นพคุณ (2527) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ออกเป็น 3 ด้านคือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)
2. สภาพแวดล้อมทางสังคม (Social environment)
3. สภาพแวดล้อมทางจิตใจ (Psychological environment)

วนิภา ว่องวัญนะ (2535) ได้แบ่งสภาพการทำงานหรือสภาพแวดล้อมในการทำงานออกเป็น 3 ลักษณะ ซึ่งคล้ายคลึงกับ ละออ หุตางกูร และอุ้นตา นพคุณ ดังนี้

1. สภาพการทำงานด้านกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในที่ทำงาน ประกอบด้วย แสงสว่าง เสียง สภาพอากาศ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน ห้องทำงานและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

2. สภาพการทำงานที่เกี่ยวกับด้านสังคม หมายถึง สังคม สิ่งแวดล้อมภายในองค์กรที่มีผลกระทบต่อบุคคลผู้ปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็นด้านสัมพันธภาพและด้านการสนับสนุน

3. สภาพการทำงานที่เกี่ยวกับด้านจิตอารมณ์ หมายถึง ความคิด ความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในการทำงานทั้งด้านกายภาพและจิตสังคม แบ่งออกเป็นความคิดสร้างสรรค์ ความมีอิสระในการทำงาน และความต้องการพัฒนาตนเอง

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแบ่งสภาพแวดล้อมในการทำงานของ ตะอ อุดตงกูร (2534) และ อุ่นตา นพคุณ (2527) มีความสมบูรณ์และครอบคลุมทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และจิตใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้การแบ่งสภาพแวดล้อมในการทำงานของ ตะอ อุดตงกูร (2534) และ อุ่นตา นพคุณ (2527) เป็นแนวทางในการศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงานของพยาบาลประจำการ ซึ่งได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในที่ทำงาน ประกอบด้วย แสงสว่าง เสียง สภาพอากาศ ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ และสิ่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้

แสงสว่าง เป็นที่ทราบกันดีว่า แสงสว่างมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ มิใช่น้อย แสงสว่างน้อยทำให้ต้องเพ่งสายตามาก ในที่สุดกล้ามเนื้อตาจะเกิดความล้าได้ ทำให้ขาดสมาธิ องศาของแสงสว่างที่ส่องถูกสิ่งของหรือวัตถุ 45 องศา จะดีกว่า แต่ถ้าสว่างทุก ๆ ด้าน จะดีที่สุด

เสียง กับประสิทธิภาพการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง เสียงที่ดัง ย่อมทำลายสมาธิอย่างแน่นอน หากต้องเพ่งความสนใจเป็นพิเศษเพียงแค่ 6 ชั่วโมงผ่านไป ในที่ที่มีเสียงดัง ทั้งผู้สอนและผู้เรียนก็เกิดความล้า ซึ่งตรงกันข้ามเมื่อปิดห้อง เปิดแอร์ให้การไหลเวียนอากาศก็จะดี การเรียนก็จะมีสมาธิมากขึ้น

การถ่ายเทอากาศ ความสำคัญหรือสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ อีกอย่างหนึ่งคือ การถ่ายเทอากาศ เมื่อพูดถึงการถ่ายเทอากาศครั้งใดจะมุ่งที่การทำให้อากาศเคลื่อนที่ โดยเน้นตัวแปรหลัก 3 ตัว คือ อุณหภูมิ ความชื้น การหมุนเวียนอากาศ การเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปแล้วอุณหภูมิเป็นตัวประกอบหรือปัจจัยที่สังเกตหรือรู้สึกได้ง่ายที่สุด เพราะถ้าอุณหภูมิร้อนไปอารมณ์จะเริ่มหงุดหงิด โกรธง่าย ขาดสมาธิในการเรียนรู้ (หลุยส์ จาปาเทศ, 2535)

ห้องปฏิบัติการ ควรจัดสถานที่ทำงาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ห้องต่าง ๆ ให้เพียงพอแก่การใช้สอย เหมาะกับจำนวนเจ้าหน้าที่ในหอผู้ป่วย และสภาพการทำงานเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เรามักพบว่าที่นั่งทำงานสำหรับพยาบาลมีจำนวนจำกัด ด้วยคิดว่างานการพยาบาลไม่จำเป็นต้องนั่ง เหมาะที่จะเดินไปมาตลอดเวร โดยลืมคำนึงถึงความเป็นคน ความเป็นร่างกายที่ต้องมีจุดพัก นอกจากนี้ยังมีงานเขียนด้วย นั่นคือรายงานการพยาบาล เครื่อง

อำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติการพยาบาลที่จำเป็นนอกจากโต๊ะรับ-ส่งงานเขียนรายงานพยาบาลแล้ว ควรจะได้มีมุมหรือห้องสำหรับทำกิจกรรมการพยาบาลที่จำเป็นสำหรับตัวเจ้าหน้าที่พยาบาลเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยด้วย ได้แก่ ห้องประชุมปรึกษา ห้องค้นคว้า และห้องพักผ่อน เป็นต้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2528)

เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจที่จะปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ (Bernard, 1966 อ้างถึงใน วนิภา ว่องวัจนะ, 2535) ซึ่งถ้ามีอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ พร้อมครบครัน วางไว้เป็นระเบียบ สะดวกต่อการใช้งาน และมีนวัตกรรมใหม่ ๆ เชิงสร้างสรรค์ จะช่วยลดระดับความเครียดแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

จากที่กล่าวข้างต้น สภาพแวดล้อมในการทำงาน ควรจัดให้เป็นไปในลักษณะที่ส่งเสริมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน ห้องทำงานไม่แออัด ระบายอากาศได้ดี ไม่อับชื้น ไม่มีกลิ่นรบกวน แสงสว่างเพียงพอต่อการใช้สายตา (สมจิตต์ สุพรรณทัศน์, 2528) เนื่องจากการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางกายภาพ ให้ดี และเหมาะสมจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานได้สะดวก ปลอดภัย และให้การพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมทางสังคม

สภาพแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สังคม สิ่งแวดล้อมภายในองค์การที่มีผลกระทบต่อบุคคลผู้ปฏิบัติงาน แบ่งเป็นด้านสัมพันธภาพ และด้านการสนับสนุน

1. ด้านสัมพันธภาพ

สัมพันธภาพเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อกัน อาจจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือบุคคลต่อกลุ่ม หรือกลุ่มต่อกลุ่มก็ได้ โดยอาศัยการแสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ ต่อผู้อื่น จากทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Theory) ของ Sullivan ระบุว่า บุคลิกภาพของมนุษย์เป็นผลพวงมาจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยมีความเชื่อว่า มนุษย์อยู่ได้อิทธิพลของความสัมพันธ์กับผู้อื่นตั้งแต่แรกเกิดออกมาเป็นตัวตนจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถหลบเลี่ยง ขาดความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2531) และนอกเหนือจากนี้เขาเชื่อว่า มนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน 2 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ความต้องการความพึงพอใจ เป็นความต้องการทางสรีรวิทยา เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ

ประการที่ 2 ความต้องการความมั่นคงเป็นความต้องการทางจิตสังคม รวมถึงความสุขสบายใจ การมีความคิด และค่านิยมที่อยู่ในกรอบกับการยอมรับของสังคม สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (ทัศนา บุญทอง, 2533)

นอกเหนือจากทฤษฎีดังกล่าวแล้ว ยังมีทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของเพปเปลว ที่เน้นเกี่ยวกับบุคคลว่า พฤติกรรมของบุคคลทุกอย่างนั้นมีเป้าหมาย เพื่อลดความวิตกกังวลที่เกิดขึ้น เมื่อความต้องการของเขาโดนขัดขวาง และเพื่อให้คนได้รับความต้องการในขั้นที่สูงไปกว่าเดิม พฤติกรรมเหล่านั้นมีพื้นฐานมาจากลักษณะสัมพันธภาพในอดีตของเขาเอง มนุษย์ทุกคนตะเกียกตะกายตามวิถีของตนเอง เพื่อให้มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเกิดขึ้น และประสบการณ์การมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลนี้เอง เป็นพื้นฐานสำคัญของพฤติกรรมการดำรงรักษาตน (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2529)

เพิ่มสุข สังขมงคล (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่องลักษณะที่พึงประสงค์ของพยาบาลตามการรับรู้ของเพื่อนร่วมงาน ผู้รับบริการและพยาบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ร่วมงาน พบว่า ผู้ร่วมงานมีการรับรู้ต่อลักษณะที่พึงประสงค์ของพยาบาลด้านการปฏิบัติการพยาบาลอยู่ในระดับปานกลาง และมีการรับรู้ต่อลักษณะที่พึงประสงค์ของพยาบาลด้านบุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

ดังนั้นสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะกับงานในวิชาชีพพยาบาล เนื่องจากลักษณะงานในวิชาชีพพยาบาลนั้นต้องติดต่อขอความร่วมมือจากบุคลากรต่าง ๆ เป็นต้นว่า แพทย์ และด้วยความเกี่ยวข้องในการปฏิบัติด้วยกันเป็นทีมสุขภาพ เห็นว่าความร่วมมือและการประสานงาน พร้อมทั้งการมีสัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงาน การร่วมมือกันในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ โดยมีการทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงานด้านสุขภาพ (เพิ่มสุข สังขมงคล, 2526)

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับบุคคล เพื่อการมีชีวิตที่เป็นสุข (well being) บุคคลสร้างสัมพันธภาพได้จากการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น โดยการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันนี้ ทำให้เกิดการตอบสนอง (responses) การให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) และการเรียนรู้ที่จะทำให้บุคคลสามารถเข้าใจถึงโลกภายในของผู้อื่น มีผลให้เขาสามารถพัฒนาภายใน (intrapersonal) ด้านอารมณ์ ความคิด เอกลักษณะของตน และพัฒนาทางสังคม (interpersonal) เมื่อบุคคลมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เขาจะมีความรู้สึกมั่นคง สามารถเผชิญกับความเป็นจริง เรียนรู้ที่จะไว้วางใจผู้อื่น และนำไปสู่การรับรู้ตนเองอย่างเป็นจริง หรือเป็นภาวะที่บุคคลบรรลุภาวะสัจการแห่งตน (self actualization) (พัชรา ถิมอำไพ, 2537) ซึ่งตรงกับความต้องการขั้นสุดท้ายของ Maslow คือ ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง (Self

actualization) อันเป็นเป้าหมายที่นักการศึกษาต้องการ ดังนั้นการที่มีสัมพันธภาพในการทำงานที่ดี จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ด้านการสนับสนุน

การสนับสนุน หมายถึง การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ในด้านการทำงาน ด้านวิชาการ และกิจกรรมทางสังคม การสนับสนุนจากหน่วยงานเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง (จินตนา ยูนิพันธ์, 2529) การสนับสนุนทางสังคมเป็นมโนทัศน์หลายมิติ ซึ่งต้องพิจารณาในด้านโครงสร้าง (Structure) ของกลุ่มสังคมที่เป็นแหล่งสนับสนุน และชนิดหรือหน้าที่ (Function) ของการสนับสนุนทางสังคม ในด้านชีวิตการทำงานของพยาบาล หน่วยงานเป็นที่รวมของกลุ่มสังคมที่เกี่ยวข้องกันในหลายลักษณะ ซึ่งหน่วยงานมีหน้าที่ที่จะต้องจัดสรรประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานมีศักยภาพในการทำงานตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ หากพิจารณาลักษณะการดำรงชีวิตของคนจะพบว่า คนเราต้องใช้ชีวิตในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพเป็นเวลายาวนาน โดยเฉลี่ยประมาณ 40-50 ปี จะเห็นได้ว่า 80 % ของเวลาในชีวิตคนเราใช้ไปในการทำงาน (พวงรัตน์ บุญญาณรงค์, 2530)

พยาบาลเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งต้องใช้เวลาในชีวิตส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับที่ทำงาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ควรให้การดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนในการดำรงชีวิตที่ดีของพยาบาล ในการบริหารงานบุคคลถือได้ว่า คนเป็นทรัพยากรหลักขององค์กร (สมคิด รักษาสัตย์, 2520) ดังนั้นผู้บริหารต้องมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและตั้งใจให้ปฏิบัติงานในองค์กรได้นานที่สุด ในการบริหารองค์การพยาบาล ผู้บริหารการพยาบาลต้องคำนึงถึงสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย ขวัญ และกำลังใจของพยาบาล ซึ่งถ้าผู้ปฏิบัติงานมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ขาดขวัญและกำลังใจแล้ว จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและไม่พึงพอใจในงาน ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพการพยาบาลต่ำกว่ามาตรฐานได้ (ลดาวัลย์ ผาสุข, 2535)

นอกจากนี้วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจะเห็นได้จากมีความรู้ทางวิชาการใหม่ ๆ เข้ามาอยู่เสมอ มีการพยาบาลในแนวใหม่ และการศึกษาพยาบาลในแนวใหม่ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะไม่อยู่นิ่ง อาจผันแปรตามสภาวะสุขภาพและเทคโนโลยี ผู้บริหารควรเล็งเห็นความสำคัญ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนแก่พยาบาลในหน่วยงานของตนเอง ให้มีโอกาสพัฒนาความรู้อยู่เสมอ อาจจะเป็นในรูปของการอบรม

ประชุม หรืออนุญาตให้ลาศึกษาต่อ ซึ่งนับว่าเป็นการสนับสนุนในระดับหนึ่ง การสนับสนุนอีกระดับหนึ่งที่มีความจำเป็นอาจนับได้ว่าเป็นการสนับสนุนขั้นพื้นฐาน ที่นอกเหนือไปจากการสนับสนุนตนเอง คือ การได้รับความสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน หรือการที่พยาบาลให้ความสนับสนุนซึ่งกันและกัน (วนิภา ว่องวณิช, 2535) ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานที่อยู่นอกวิชาชีพ

หากผู้บริหารในหน่วยงานขาดการสนับสนุนพยาบาลให้มีโอกาสก้าวหน้าในงาน หลีกเลี่ยงการพูดคุยเมื่อเกิดปัญหา ไม่ให้อำนาจในการตัดสินใจในการทำงาน สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความคับข้องใจ และมีผลต่อการปฏิบัติงาน

Chandler (1987) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมในการทำงานของพยาบาล จำนวน 268 ราย โดยใช้แบบสอบถาม พบว่า พยาบาลตระหนักถึงปัจจัย 3 ชนิดที่มีผลกระทบต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสนับสนุน ข้อมูลข่าวสาร และการให้โอกาส

จะเห็นได้ว่า การสนับสนุนในการทำงานเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความก้าวหน้าในการทำงาน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาตนเอง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สภาพแวดล้อมทางจิตใจ

สภาพแวดล้อมทางจิตใจ หมายถึง สภาพแวดล้อมในที่ทำงานที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความรู้สึกทางจิตใจของผู้ปฏิบัติงานและเอื้อต่อการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น ด้านความมีอิสระในการทำงาน ด้านความต้องการพัฒนาตนเอง และด้านบรรยากาศแบบประชาธิปไตย

1. ด้านความมีอิสระในการทำงาน

ความมีอิสระในการทำงาน มีความจำเป็นมากในการทำงาน เพราะนอกจากจะทำให้งานคล่องตัวแล้ว สมาชิกยังได้มีโอกาสใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานภายในขอบเขตและหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งยังทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจในการทำงาน มีความสุขในการทำงานที่ตนเองได้ร่วมในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานออกมา ซึ่งจะทำให้องค์การเจริญก้าวหน้า (สอาด วงศ์อนันต์, 2538)

ความมีอิสระในการทำงาน หมายถึง ความมากน้อยที่พยาบาลมีอิสระในการตัดสินใจหรือปฏิบัติการพยาบาลด้วยตนเอง ยิ่งพยาบาลได้ทำงานอย่างอิสระมากเท่าใด ก็จะทำให้เขาได้รับข้อมูลป้อนกลับที่ท้าทายให้คิดและนำมาพัฒนาปฏิบัติการพยาบาลให้ดีขึ้น และลักษณะงานพยาบาลมีทั้งบทบาทที่ต้องอาศัยการตัดสินใจได้เอง ได้แก่ งานพยาบาล

ต่าง ๆ ซึ่งการทำงานในบทบาทอิสระทำให้พยาบาลมีโอกาสใช้ความรู้ ใช้ทักษะส่วนตัว และทักษะทางวิชาชีพให้เกิดประโยชน์สูงสุด (บุญศรี ชัยธิตามร, 2534)

พยาบาลต้องการความมีอิสระในการทำงาน และมีความสามารถในการ จัดระบบการทำงาน และตารางการทำงานด้วยตนเอง (Ringle และ Dotson, 1989 อ้างถึงใน สอาด วงศ์อนันต์นนท์, 2538) และจากการศึกษาของ Pierce และคณะ (1991) พบว่า พยาบาลที่ลาออกจากงานมีความไม่พึงพอใจในสภาพการทำงาน ได้แก่ ตารางการทำงานที่ไม่ มีการยืดหยุ่น การอยู่เวรบ่อย-ดึก ซึ่งต้องกระทบความรับผิดชอบต่อครอบครัว และไม่สามารถ ทำงานตามเวลาที่เลือก

จากงานวิจัยของ ละออ ดันติศิริพันธ์ (2521) พบว่า พยาบาลมีความ พึงพอใจในด้านลักษณะงานเป็นอันดับสาม เนื่องจากงานบางอย่างของพยาบาลเป็นงานที่ขาด อิสระต้องปฏิบัติตามคำสั่งการรักษา และบางกรณีต้องยึดนโยบายของโรงพยาบาลเป็นหลัก ทำให้พยาบาลขาดอิสระในการบริหารและปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ

สภาพแวดล้อมในการทำงานที่พยาบาลขาดอิสระในการทำงานหรือขาด อำนาจหน้าที่ที่จะช่วยให้งานดำเนินต่อไป ทั้งที่ต้องรับผิดชอบงานสูง จะทำให้พยาบาลเกิด ความคับข้องใจ เกิดความรู้สึกช่วยตนเองไม่ได้ รู้สึกว่าตนล้มเหลวในการทำงาน

Schein (1978) พบว่า ความมีอิสระในการทำงาน มีความสัมพันธ์กับ การพัฒนางาน พัฒนาคณะ (Sara Jones, 1994) Ann Mary (1987) และ Blegen (1993) พบว่า ความมีอิสระในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงาน โดยความมีอิสระใน การทำงานมาก ความพึงพอใจในการทำงานมาก ความพึงพอใจในการทำงานมากการเรียนรู้ ด้วยตนเองจะมาก (Ann Mary, 1988) ดังนั้น ถ้ามีอิสระในการทำงานสูง การเรียนรู้ด้วยตนเอง จะสูงตามไปด้วย

2. ด้านความต้องการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองเป็นรากฐานที่สำคัญเบื้องต้นของการพัฒนาทั้งหลาย โดยก่อนจะลงมือพัฒนาสิ่งใดนั้น ควรจะหาทางปรับปรุงพัฒนาตัวเราเองก่อน การยอมรับ ความเชื่อถือจึงจะบังเกิดขึ้น

การพัฒนาตนเอง หมายถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองของบุคคล เพื่อให้มีความรู้ทางเทคนิควิชาชีพ เพื่อปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทางวิชาการ ดำรงชีวิตอย่างมีจุด มุ่งหมาย มีอุดมการณ์ และสามารถปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เจริญงอกงามทั้งด้านประสิทธิภาพ ในการทำงาน ด้านปัญญา และคุณธรรม (ชุติมา เลิศกวีพร, 2535)

การพัฒนาตนเองเป็นศาสตร์และศิลป์ขั้นสูง ไม่มีในหลักสูตรการศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ จำนวนมาก จึงยังไม่มีความรู้ในการพัฒนาตนเองที่แจ่มชัด จึงควรชวนขวยศึกษาและเพิ่มทักษะในการพัฒนาตนเอง

วิเชียร ทวีลาภ (2534) ได้ให้แนวทางการพัฒนาตนเองของพยาบาลวิชาชีพ ดังนี้

1. ยึดถือว่าการปฏิบัติงานประจำวัน คือ กระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ เกิดทักษะในการปฏิบัติ เกิดความคิดที่จะปรับปรุงงานที่ปฏิบัติให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น โดยศึกษาค้นคว้าตามหลักวิทยาศาสตร์คือ ค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหานั้น หาทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ เลือกวิธีที่ดีที่สุดนำไปทดลอง และประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ผู้เรียนจากชีวิตและประสบการณ์ได้นั้น จำเป็นต้องรู้ว่าตนเองต้องการเรียนอะไร (Learning need) รักและกระหายที่จะเรียนหรืออาจกล่าวได้ว่าผู้ที่พัฒนาตนเองนั้น ต้องรู้และมีความต้องการที่จะพัฒนา เพื่อให้ตนเองและงานมีประสิทธิภาพดีกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งอาจแสดงออกได้เป็นพฤติกรรม ดังต่อไปนี้

- มีความรู้และความชำนาญในงานที่ทำเพิ่มขึ้นตามวันและเวลาที่ผ่านไป
- มีแผนงานสำหรับอนาคตโดยมีจุดหมายว่าจะทำอะไรให้เป็นผลสำเร็จ เมื่อไร โดยวิธีใด การวางแผนควรกำหนดเวลา เช่น ภายใน 5 หรือ 10 ปีข้างหน้า ตนควรจะมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอย่างไร ทำให้มีแนวทางและเตรียมแผนงานสำหรับงาน และวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายได้ตามกำหนดเวลา
- ต้องมีการศึกษาต่อเพื่อความเจริญทางวิชาชีพ ต้องรู้ความต้องการของตนเอง เรียนรู้ให้จริง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

2. พยายามใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้ป่วย และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในการปฏิบัติวิชาชีพและปรับปรุงการพยาบาลให้ดีขึ้น

3. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ทั้งด้านการปฏิบัติพยาบาล มรรยาทและคุณธรรมของวิชาชีพแก่นักศึกษาและเพื่อนร่วมวิชาชีพ

ซึ่งวิเชียร ทวีลาภ (2534) ได้เสนอแนะวิธีการในการพัฒนาตนเองของพยาบาลวิชาชีพ ดังนี้

1. หาทางเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการเสมอ โดย
  - ศึกษาต่ออย่างเป็นทางการ (Formal education) หรืออย่างไม่เป็นทางการ (Informal education) เช่น เข้ารับการอบรมระยะสั้น ตามที่สถาบันจัดขึ้น

- สนใจเข้าฟังการประชุมวิชาการทางวิชาชีพหรือทั่วไปอยู่เสมอ
- อ่านหนังสือ วารสารพยาบาลต่าง ๆ หนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น ๆ ที่จะประโยชน์ต่อตนเอง และต่อวิชาชีพ
- ศึกษาจากงานและผู้ป่วยที่ปฏิบัติอยู่ประจำวัน
- ศึกษาจากแพทย์ เมื่อมี Ward round หรือ Conference ในหอผู้ป่วย

2. ศึกษาหาความรู้ทั่วไป เพื่อความรอบรู้ในการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจและภาวะแวดล้อม โดยการติดตามอ่าน ฟังข่าวสารต่าง ๆ ประจำวันเสมอ

3. การวิเคราะห์และการประเมินตนเอง (Self-analysis and self-evaluation)

การวิเคราะห์ตนเอง เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มนุษย์ศึกษาตนเอง พิจารณาตนเองด้วยความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะกระทำได้ไม่สูญง่ายนัก ทั้งนี้เพราะความรู้สึกเข้าข้างตนเอง ฉะนั้น วิธีการวิเคราะห์ตนเองจึงจำเป็นต้องมีวิธีการเรียนเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง คือ การเรียนโดยการรับฟังการป้อนกลับจากผู้อื่น (Feedback) วิธีเรียนชั้นนี้จะได้ผลดีมากน้อย ขึ้นอยู่กับทั้งผู้ให้และผู้รับการป้อนกลับนั้นด้วย ผู้ให้จำเป็นจะต้องมีจิตที่หวังคืออย่างจริงใจ จึงจะสามารถแสดงออกในรูปของการสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย สำหรับผู้รับฟังนั้น ต้องมีใจเป็นธรรมและเปิดกว้างพร้อมที่จะรับฟังด้วย

การรู้จักวิเคราะห์ตนเอง จะช่วยทำให้ผู้พัฒนาได้เรียน จากความผิดพลาดบกพร่องในอดีต โดยการนำเอาข้อผิดพลาดเหล่านั้นมาปรับปรุงงานและตนเองในปัจจุบันและอนาคต

กล่าวโดยสรุป ความต้องการพัฒนาตนเอง เป็นความคิดที่ต้องการจะเรียนรู้ พร้อมทั้งนำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงให้ดีขึ้น มีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงตนเอง ทราบคิดว่าจะปรับปรุงพัฒนาการทำงานอย่างไรที่จะก้าวหน้า คอยติดตามหนังสือ วารสาร ตำรา การจัดประชุมสัมมนา การเรียน การศึกษาต่อ ตลอดจนติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเทคโนโลยีต่าง ๆ พร้อมทั้งยอมรับฟังคำวิจารณ์ และประเมินผลจากผู้อื่น และนำแนวคิดนี้มาแก้ไขปรับปรุง อีกทั้งไม่ย่อท้อเมื่อเกิดอุปสรรคในการพัฒนาตนเอง

เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาตนเอง (วิเชียร ทวีลาภ, 2522) การพัฒนาตนเองจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความก้าวหน้าทางการศึกษาใหม่ ๆ ทำให้พยาบาลต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทางการแพทย์ ตลอดจนการปรับปรุงการวางแผนการพยาบาลให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ นั่นคือ การศึกษาต่อเนื่องจะต้องมีอยู่ตลอด ชีวิตของการปฏิบัติวิชาชีพ เพื่อคงไว้และเพิ่มพูนคุณภาพของการปฏิบัติการพยาบาลที่ให้ต่อผู้ป่วยทั้งทางด้าน การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล ตลอดจนการฟื้นฟูและส่งเสริมสุขภาพ และการที่จะทำให้บุคลากรทางการพยาบาลมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้อย่างเต็มความสามารถ ควรจะได้มีการกระตุ้นให้พยาบาลได้มีการพัฒนาตนเอง

3. ด้านบรรยากาศแบบประชาธิปไตย

บรรยากาศแบบประชาธิปไตยเป็นการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม ซึ่งวิถีชีวิตของบุคคลเหล่านั้นประกอบอยู่บนพื้นฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจกัน และเคารพนับถือซึ่งกันและกัน (บุญมาลี ศุ์หิรัญณี, 2537)

ชัยอนันต์ สมุทรมณี (2523) กล่าวว่า บรรยากาศแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจรรณญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ใช่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้ง ด้วยการใช้อำนาจรุนแรง มีขันติธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล

บรรยากาศแบบประชาธิปไตย จะยึดหลักเหตุการณ์ที่สมเหตุสมผล มีความเคารพเชื่อมั่นในเหตุผล และนำเหตุผลนั้นไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านวัตถุและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ มีความเชื่อว่าบรรดาความรู้ทั้งหลายนั้นได้มาจากประสบการณ์ ดังนั้นความรู้ที่ได้จึงเป็นเพียงความจริงในชั่วขณะหนึ่งซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปได้เมื่อมีความรู้และประสบการณ์มากขึ้น หรือถูกพิสูจน์ให้เป็นอย่างอื่น ดังนั้นบุคคลที่มีความเคารพเชื่อมั่นในหลักเหตุผลที่มีพื้นฐานตามความเป็นจริงจึงเป็นผู้ยอมรับได้ง่ายว่าความคิดเห็นของตนไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไป และจะยินดีให้คนอื่นวิเคราะห์วิจารณ์ความคิดเห็นของตนเพื่อที่จะได้นำมาปรับปรุง (วิลเลียม อีเบนสไตน์, 1964 อ้างถึงใน บุญมาลี ศุ์หิรัญณี, 2537)

ยึดหลักความยินยอม ประชาธิปไตยไม่ต้องการให้มีการบังคับ แต่ต้องการให้บุคคลเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ ดังนั้นความยินยอมจึงเป็นการแสวงหาความเห็นพ้องกัน โดยให้บุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพในความคิดและตัดสินใจของตนเอง โดยเฉพาะหากเป็นความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ก็นับได้ว่าเป็นความยินยอมพร้อมใจ

ยึดเสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย หมายความว่า การแก้ปัญหาที่ดี การหาข้อยุติและการตัดสินใจที่ดี จะต้องใช้หลักเสียงข้างมาก แต่การใช้เสียงข้างมากต้องทำด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นจะกลายเป็นเผด็จการโดยเสียงข้างมาก

ยึดหลักการประนีประนอม ประชาธิปไตยต้องการให้มีการประนีประนอมในด้านความคิดเห็นและการกระทำด้วยการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเสรี ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้หาข้อยุติได้ เชื่อกันว่าบุคคลยอมรับเหตุผลที่ดีที่สุด เป็นข้อประนีประนอม บางครั้งฝ่ายหนึ่งถูก แต่ในปัญหาอื่นฝ่ายที่เคยผิดอาจถูกได้เช่นกัน

ยึดหลักศักดิ์ศรีของมนุษย์ ถือว่าบุคคลมีความสำคัญยิ่ง เน้นความสมัครใจ ไม่มีการบังคับให้กระทำตาม ต้องการให้บุคคลมีเสรีภาพและเป็นตัวของตัวเอง ในการตัดสินใจ (จรรยา สุภาพ, 2523)

บรรยากาศแบบนี้มีความเชื่อว่า บุคคลมีความสามารถในการปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทั้งในด้านความคิด สติปัญญาและการกระทำต่าง ๆ จึงเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. พยาบาลประจำการกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

พยาบาลประจำการไม่ใช่ว่าเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว จะสามารถปฏิบัติงานได้ครบถ้วนและมีประสิทธิภาพสูง แต่จะต้องมีการเรียนรู้จากงานและประสบการณ์ นอกจากนี้ยังต้องมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทางการแพทย์ที่เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปอยู่เสมอ พยาบาลต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เพื่อที่จะทำงานได้อย่างมีเหตุผล และให้บริการพยาบาลที่ตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้ นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของโลก ต้องปรับปรุงตนเองให้มีพื้นฐานความรู้และทักษะทางวิชาชีพเสมอ โดยต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

Andrea O' Connor (1980) โดยเสนอขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเองอีก รูปแบบหนึ่ง โดยการประยุกต์ขั้นตอนกระบวนการพยาบาลมาใช้ดังนี้

1. การประเมินปัญหา ในขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งจะต้องรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อช่วยให้การตัดสินใจว่าสิ่งที่ต้องการเรียนรู้คืออะไร การสำรวจตนเองเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสำรวจตนเอง จะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลมีความต้องการที่จะเรียนรู้และปรับปรุงตนเอง ต้อง

ยอมรับฟังคำวิจารณ์จากผู้ใกล้ชิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การสำรวจตนเองเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนเอง ไม่มีหลักสูตรสอนในโรงเรียน

O' Connor ได้แบ่งสิ่งที่ต้องสำรวจเพื่อช่วยในการพิจารณาถึงความต้องการการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 3 ส่วนคือ

สำรวจระดับความสามารถของการปฏิบัติงานในปัจจุบัน ซึ่งทำได้หลายวิธีโดยใช้รูปแบบมาตรฐานในการวัด เช่น ใช้มาตรฐานพยาบาลวัดความสามารถในการปฏิบัติและเป็นเกณฑ์ในการค้นพบจุดบกพร่องเพื่อแก้ไขปรับปรุง

เป้าหมายทางวิชาชีพในอนาคต พยาบาลควรตั้งเป้าหมายของตนเองว่า อีก 5-10 ปีข้างหน้า เขาต้องการอยู่ในตำแหน่งใด หรือที่ใดที่เหมาะสมสำหรับตนเองในการปฏิบัติงานวิชาชีพ เพื่อที่จะได้เตรียมตัวและพัฒนาตนเองในสิ่งที่ขาด เพื่อให้พร้อมและเหมาะสมกับเป้าหมายในอนาคต

ความเข้าใจและตระหนักในวิชาชีพ พยาบาลไม่ได้ทำงานโดยลำพัง ดังนั้นจึงควรสนใจถึงพัฒนาการวิชาชีพอื่นในทีมสุขภาพ รวมถึงข้อมูลใหม่ ๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การประเมินความต้องการเรียนรู้ในด้านวิชาชีพ ยากกว่าการประเมินความต้องการในด้านปฏิบัติการพยาบาล การเข้าร่วมในองค์กรวิชาชีพ การอ่านบทความทางวิชาชีพ และบทความที่เกี่ยวกับสุขภาพ จะช่วยให้มองเห็นทิศทางของวิชาชีพในสังคม และประเมินความต้องการการเรียนรู้ของตนเองในด้านส่งเสริมวิชาชีพได้

พยาบาลนอกจากทำงานด้านวิชาชีพแล้ว ยังมีบทบาทในสังคมอีกมาก ดังนั้นความสนใจของพยาบาลแต่ละคนจึงกว้างและหลากหลาย บางคนให้ความสนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวมากจนบดบังความต้องการการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การสำรวจตนเองในทุก ๆ ด้าน ดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จัดลำดับความต้องการ และพัฒนาตนเองได้ทั้งทางด้านวิชาชีพและความสนใจอื่น ๆ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดแหล่งข้อมูลสำหรับตนเอง วิธีการเรียนรู้ และกำหนดเวลาที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนอีกด้วย

2. การวางแผน การวางแผนช่วยให้ผู้เรียนรู้ ตัดสินใจได้ว่าควรใช้วิธีการเรียนรู้แบบไหนให้เหมาะสมกับเป้าหมาย เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการเข้าร่วมสัมมนา ประชุมวิชาการที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ การวางแผนที่รอบคอบช่วยให้โครงการการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ โครงการการเรียนรู้เป็นของแต่ละบุคคล จึงไม่มีรูปแบบที่แน่นอนขึ้นอยู่กับความเหมาะสม

3. การปฏิบัติตามแผนงาน การวางแผนงานที่ละเอียด และรอบคอบช่วยให้ผู้เรียนรู้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ปัญหาหนึ่งของผู้เรียนคือ การเริ่มต้นโครงการ

และการกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมที่ชัดเจน จะช่วยให้การดำเนินการตามโครงการสะดวกขึ้น รวมถึงการกำหนดตารางเวลาจะช่วยให้สามารถตรวจสอบความก้าวหน้า และแก้ไขอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น

4. การประเมินผล ประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับโครงการของแต่ละบุคคล บางคนวางเป้าหมายเพียงได้ความรู้ตามที่ต้องการ ก็ถือว่าบรรลุเป้าหมายแล้ว บางคนสร้างเกณฑ์ขึ้นสำหรับประเมินผลก็เป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ตามการประเมินผลจะเป็นวิธีใดควรจะครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

1. บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่
2. เนื้อหาที่ศึกษาคบถ้วนเหมาะสมและครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
3. มีแหล่งความรู้เพียงพอและใช้แหล่งความรู้เหล่านั้นเหมาะสมหรือไม่
4. ประเมินจุดเด่นและจุดอ่อนของ โครงการเพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในโครงการต่อไป

กล่าวโดยสรุป ในฐานะที่เราทุกคนเป็นพยาบาล อุดมการณ์ของการมีอาชีพเป็นพยาบาลก็คือ พัฒนาปรับปรุงตนเองให้เป็นพยาบาลที่ดี มีความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอตามที่คนทั่วไปกล่าวขวัญถึง ดังนั้นเมื่อเทคนิคตลอดจนความรู้ทางการแพทย์เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านข้อมูลข่าวสารในโลกยุคปัจจุบัน ดังนั้นพยาบาลต้องปรับปรุงตนเองให้มีพื้นฐานความรู้ ตลอดจนทักษะทางวิชาชีพอยู่เสมอ โดยต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งตรงกับหลักการศึกษาคือหนึ่งข้อของ ฟลอเรนซ์ ในดิงเกล ที่ว่า “การพยาบาลเป็นศิลป์และวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นต้องก้าวหน้าอยู่เสมอ”

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้มีการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ได้เริ่มอย่างจริงจังในต่างประเทศมากกว่า 10 ปีแล้ว งานวิจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดความก้าวหน้าที่สำคัญในงานวิจัย ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ คณะกรรมการคณาจารย์ทางการศึกษาผู้ใหญ่ (Commission of Professors of Adult Education) ในสหรัฐอเมริกา ได้ตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษา

เรื่องนี้ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นทฤษฎีที่สำคัญ โดย Copeland Grabowski และ Hiemstra ได้ให้แนวทางแบบใหม่ในการนำสู่การปฏิบัติ Boyd and Apps พยายามอธิบายลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองและ Guglielmino ได้สร้างเครื่องมือสำหรับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นแบบมาตราประมาณค่า จำนวน 58 ข้อ ซึ่ง Subbaghan Hassan และ Broc Kett ได้ทำการทดสอบเครื่องมือนี้และระบุว่า เป็นแบบวัดที่มีความน่าเชื่อถือและมีความสมเหตุ สมผล (Stephen Brookfield, 1984)

โดย Dr. Lucy Madsen Guglielmino แห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย ได้ทำงานวิจัยเรื่อง Development of the Self-directed Learning Readiness Scale ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคลที่มีความรู้ ความ สามารถทางด้าน การเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 14 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เริ่มต้นด้วยให้กลุ่มตัวอย่างระบอบองค์ประกอบสำคัญที่มีต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถ เจตคติ และบุคลิกลักษณะที่สำคัญ แล้วนำองค์ประกอบที่ได้จากการสำรวจมาประเมิน นำมาเป็นข้อมูลสำหรับการสร้างแบบวัดลักษณะความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning Readiness Scale) ที่เรียกย่อ ๆ ว่า SDLRS แบบสอบถามนี้ได้สร้างขึ้นในลักษณะที่ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับตนเองพร้อมทั้งเลือกคำตอบเป็นตัวเลือกลักษณะมาตราประมาณค่า (Likert-type item) จำนวน 41 ข้อ หลังจากหัวข้อต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ได้นำเครื่องมือนี้ไปให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 307 คน ในรัฐจอร์เจีย คานาดาและรัฐเวอร์จิเนีย เป็นผู้ตอบแล้วนำคำตอบที่ได้มาทำการวิเคราะห์เป็นรายข้อ เพื่อใช้คัดเลือกข้อความต่าง ๆ เพื่อแก้ไขและประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบวัด ได้ค่าความเชื่อมั่น .78 หลังจากนั้น Guglielmino ได้ปรับปรุงเครื่องมือซึ่งเดิมมี 41 ข้อ ปรับขยายเป็น 58 ข้อ (Guglielmino, 1977 อ้างถึงใน นรินทร์ บุญชู, 2532) ซึ่งได้รับความนิยม และความน่าเชื่อถือในการนำไปใช้ดังกล่าวข้างต้น

Sarah Ahmed Mourad (1978) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการเรียนรู้ เพศ และความคิดริเริ่มด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนที่มีสติปัญญาเฉลียว กลุ่มตัวอย่างจำนวน 684 คน ซึ่งได้มีการทดสอบด้วย Teaching Rating Scale ได้คะแนนเฉลี่ย 569 คะแนน เครื่องมือที่ใช้ศึกษาคือ SDLRS กับ TTCT (Tarrance Test of Creative Thinking) Verbal Form A, Task 1-2 และ TTCT Figural Form B, Task 3 ผลการวิจัยพบว่า คะแนน SDLRS สัมพันธ์กับคะแนน TTCT และเมื่อจำแนกนักเรียนออกสามระดับคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แยกตามเพศ พบว่า องค์ประกอบด้านมโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา องค์ประกอบด้านความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้

แยกให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศ องค์ประกอบด้านความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา มีความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษาโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มที่เป็นนักเรียน ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อแยกตามเพศในลักษณะรวม นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ไม่มีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม นักเรียนชายค้อยกว่ากลุ่มนักเรียนหญิง ในด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่นักเรียนชายเห็นว่าในองค์ประกอบด้านความสนใจต่อสิ่งใหม่ ๆ และสถานการณ์ที่แปลก ๆ

Barbara Jean Box (1983) ได้ศึกษาลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาปัจจุบัน และผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านโปรแกรมพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีที่ 2 และนักศึกษาที่จบจาก Tulsa Junior College ใน Oklahoma จำนวน 477 คน โดยใช้ SDLRS เป็นเครื่องมือในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญภายในและระหว่างกลุ่ม ในด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับอายุและเพศ แต่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในด้านคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับคะแนนรวมของเกรดเฉลี่ยสะสม

Michael Merle Reynolds (1986) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับเหตุผลหรือแรงจูงใจในการเข้าศึกษาของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนนอกเวลาในมหาวิทยาลัยชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน 95 คน จากมหาวิทยาลัยชุมชนมีอายุเฉลี่ย 35.17 โดยใช้ SDLRS และ EPS (Education Participation Scale) ผลการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างแรงจูงใจด้านพุทธิปัญญากับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

William Francis McCarthy (1986) ได้ศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเจตคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกคณิตศาสตร์ ระหว่างนักศึกษาอายุน้อยกับนักศึกษาที่มีอายุมาก โดยใช้ SDLRS และ MAS (The Math Attitude Scale) กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 183 คน ประกอบด้วย นักศึกษาที่มีอายุน้อย 110 คน อายุเฉลี่ย 18.7 ปี เป็นเพศหญิง 54.5 % เพศชาย 45.5 % และ นักศึกษาอายุมาก 73 คน อายุเฉลี่ย 31.6 ปี เป็นเพศหญิง 75.3 % เพศชาย 24.7 % ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาอายุน้อยมีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับปานกลาง และมีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ในเชิงลบ นักศึกษาที่มีอายุมากมีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับปานกลางและสูงกว่าและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ แต่ยังคงมีความกังวลต่อการเรียนเช่นเดียวกับนักศึกษาที่มีอายุน้อย และไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองกับเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ ส่วนในการเปรียบเทียบ

ภาพรวมของ SDLRS และ MAS นักศึกษาทั้งสองกลุ่ม ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

Lugenia Dixon Young (1986) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ เพศ และการควบคุมตนเองกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยจอร์เจีย (Georgia) จำนวน 126 คน โดยใช้ SDLRS (Self-directed Learning Readiness Scale) และ ANS-IE (Adult Nowicki Strickland International - External Scale) ผลการวิจัยพบว่า ไม่ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เชื้อชาติ และการควบคุมตนเองกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Judith Ann (1987) ได้ศึกษาผลการฝึกความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการวินิจฉัยผลของประสบการณ์การฝึกด้านทักษะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรีและเปรียบเทียบคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา สำหรับผู้ที่ได้รับการฝึกกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก โดยเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองประกอบด้วยนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี 67 คน จากมหาวิทยาลัย กลุ่มควบคุมกลุ่มแรกประกอบด้วยนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี 18 คน จากวิทยาลัยทางด้านศิลปะ ซึ่งไม่ได้รับการฝึกด้านทักษะ ส่วนกลุ่มควบคุมกลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย นักศึกษาพยาบาล 9 คน จากมหาวิทยาลัยเดียวกับกลุ่มทดลอง แต่ไม่ได้รับการฝึกทักษะ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนี้เป็นกลุ่มที่สมัครใจในการทดลองนี้

เครื่องมือที่ใช้คือแบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสร้างโดย Guglielmino ประกอบด้วย 58 ข้อคำถาม เป็นมาตราวัดแบบประมาณค่าตามแนวของ Likert Scale โดยวัดความสัมพันธ์ของทักษะ เจตคติ กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มที่ก่อนทดลอง ขณะใส่ treatment และหลังทดลอง

ผลการทดลองพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในการทดลองก่อนและหลังของคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของกลุ่มทดลอง แต่อย่างไรก็ตามไม่พบความแตกต่างระหว่างอายุ คะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทั้งสาม คะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับคะแนนเฉลี่ยและแผนการปรับปรุงการศึกษาในอนาคตของพยาบาลในระดับปฏิบัติและระดับผู้นำ สำหรับนักศึกษาที่ได้รับการฝึกประสบการณ์จะมีความแตกต่างของคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สูงกว่าการฝึกทางคลินิก ซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาจะได้รับการปรับปรุงความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองเสมอไป แต่อย่างไรก็ตาม นักศึกษาส่วนใหญ่ก็พอใจกับประสบการณ์ที่มีคุณค่านี้

Elizabeth Ann (1987) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองทางวิชาชีพของพยาบาลประจำการ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงสำรวจนี้ เพื่อที่จะศึกษา รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการในการที่จะเจริญเติบโตทางวิชาชีพ และมีการพัฒนาตนเองนั้น โดย 1) ศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาล 2) ประเมินเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ของพยาบาล 3) คุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 4) การเรียนรู้ทางการพยาบาล ซึ่งจะมีผลกระทบกับหลักการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาล

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพยาบาลประจำการ 99 คน จากทางตะวันตกตอนกลางของบริเวณ เมโทรโพลิแทน

ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเวลาของพยาบาลในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ค่าเฉลี่ย = 209 ชั่วโมง ต่อ 6 เดือน) เมื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้จากผู้สอน (ค่าเฉลี่ย = 42 ชั่วโมง) และความแตกต่างของเวลาในการเรียนรู้ของบุคคล (ค่าเฉลี่ย = 160 ชั่วโมง) เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (ค่าเฉลี่ย = 107 ชั่วโมง) ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการวัดโดยใช้สเกลวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Guglielmino ซึ่งพบว่ามีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าระดับของผู้ใหญ่ปกติ คะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับเวลาในการเรียนรู้ ตัวแปร 5 ตัว ของลักษณะส่วนบุคคลมีนัยสำคัญกับชั่วโมงในการเรียนรู้ด้วยตนเองทางวิชาชีพ การศึกษานี้ พบว่า พยาบาลประจำการมีความต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อที่จะเจริญเติบโตในวิชาชีพมากเช่นเดียวกับเหตุผลอื่น ๆ พยาบาลโดยทั่ว ๆ ไป จะเป็นผู้เรียนรู้ที่กระตือรือร้น ทั้งด้านส่วนตัว และในวิชาชีพ พร้อมทั้งมีการวางแผนถึง 80 % ในการเรียนรู้ตามโครงการของเขา

Ann Mary (1988) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และลักษณะงาน กับความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพยาบาลประจำการ จำนวน 180 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ SDLRS ใช้วัดระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาล JDS (Job Diagnostic Survey) ใช้วัดการรับรู้ของลักษณะงาน, แรงจูงใจในการทำงาน และความพึงพอใจในงาน ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า พยาบาลประจำการมีการรับรู้ว่าเขามีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงและการรับรู้ในระดับสูงในลักษณะงานเรื่องความเป็นเอกลักษณ์ของงาน ความสำคัญของงาน ความหลากหลาย ความเป็นอิสระและผลย้อนกลับของงาน เขารับรู้ว่าการปฏิบัติงานของเขาต้องมีศักยภาพในการจูงใจสูง และจะมีความพึงพอใจมาก เมื่อมีอิสระในการทำงาน การวิเคราะห์ข้อบ่งชี้นี้จะผลักดันให้คะแนนความพึงพอใจสูง ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะสูงตามไปด้วย และยังมีข้อค้นพบ

อีกว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลักษณะงาน และแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน ทำนายความพึงพอใจของพยาบาลประจำการได้ 29 %

Paul Marilyn (1993) ศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบ Houle และความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลจิตเวช กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพยาบาลประจำการนอก และในเวลาของโรงพยาบาลเอกชนทางด้านจิตเวช 3 แห่ง รูปแบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทางวิชาชีพ (รูปแบบ Houle) วัดโดยใช้ JAS ซึ่งพัฒนาโดย Bevis (1972) และพัฒนาต่อมาโดย Cervero และ Dimmock (1987) และ Lebold (1987) ส่วนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองวัดโดยใช้ SDLRS ของ Guglielmino (1977) ตัวแปรของปัจจัยส่วนบุคคลคือ ระดับการศึกษา จำนวนปีที่ทำงานทางจิตเวช ประสบการณ์ทางการพยาบาลทั้งหมด สถานะที่ทำงานประจำหรือชั่วคราว ตลอดจนอายุ วัดโดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นเอง

ผลการศึกษาพบว่า การทำงานของพยาบาลจิตเวชมีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญกับรูปแบบของการเรียนรู้ ไม่พบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา อายุ จำนวนปีที่ทำงานทางจิตเวช ประสบการณ์ในการทำงาน สถานะที่ทำงานประจำหรือชั่วคราว กับรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่พบความแตกต่างของรูปแบบการเรียนรู้ระหว่างพยาบาลจิตเวชและพยาบาลเฉพาะสาขาอื่น ๆ และไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และรูปแบบการเรียนรู้

Geraldine Eliane (1993) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ พยาบาลวิชาชีพซึ่งปฏิบัติงานในตึกอุบัติเหตุ ($n = 28$) และหอผู้ป่วยอายุรศาสตร์ ศัลยศาสตร์ ($n = 29$) โดยให้ตัวแปรอิสระเป็นสถานที่ทำงาน อายุ จำนวนปีของการทำงาน และระดับการศึกษา ส่วนตัวแปรตาม เป็นความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งวัดโดยใช้ SDLRS ของ Guglielmino

ผลการศึกษานี้ทำให้ทราบว่าพยาบาลมีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสถานที่ทำงาน อายุ จำนวนปีของการทำงาน และระดับการศึกษา

Joan Kathleen (1994) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการเรียนรู้ด้วยตนเองจากโปรแกรมการศึกษาเรื่องโรคมะเร็ง โดยศึกษาจากพยาบาลผู้ป่วยโรคมะเร็งเต้านม ซึ่งเป็นพยาบาลสาธารณสุข โดยการศึกษาผู้ป่วยเฉพาะราย กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่าง โดยให้ครึ่งหนึ่งได้รับโปรแกรมการศึกษา ส่วนอีกครึ่งหนึ่งไม่ได้รับ และจะทำการทดสอบกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนและหลังการทดสอบ (Pre-Post Test)

การศึกษาในครั้งนี้อ้างทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Knowles พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ในกลุ่มควบคุม 2 คำถาม และในกลุ่มทดลอง 4 คำถาม

จากข้อมูลที่วัดได้เป็นค่าประมาณ (Rateing Scale) พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสำหรับทุกคำถามในกลุ่มทดลอง ดังนั้นการศึกษานี้จึงสามารถสรุปได้ว่าผลที่ได้เป็นผลจากการใช้โปรแกรมการเรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นเครื่องมือในการให้การพยาบาลผู้ป่วยโรคมะเร็งเต้านมในกลุ่มทดลองนี้

Sara Jones (1994) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพที่มีต่อการรับรู้ของสภาพแวดล้อมในการทำงาน พฤติกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ของผู้เรียนและลักษณะเฉพาะของประชากร กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย พยาบาลวิชาชีพจำนวน 251 คน ผลการวิเคราะห์พบว่า พฤติกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยสภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างน้อยหนึ่งอย่างกับลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ส่วนการวิจัยด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองในประเทศไทย ที่นำเครื่องมือ SDLRS มาใช้เป็นครั้งแรกคือ งานวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ของ นรินทร์ บุญชู (2532) โดยนรินทร์ บุญชู ได้ดัดแปลงเครื่องมือจาก แบบสอบถาม วัดลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-Directed Learning Readiness Scale) ซึ่งจัดทำโดย Dr. Lucy Madsen Guglielmino แบบทดสอบนี้ได้นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบและทดลองใช้กับนักศึกษาไทย และหาค่าความเชื่อมั่นได้ 0.84

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักศึกษาที่แจ้งขอจบการศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2530 โดยสุ่มมาจาก 7 คณะ จำนวน 1,050 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ข้อมูลทั้งหมดวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS/PC⁺

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับสูงเพียง 2 ด้าน คือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ และการมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง 6 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ การมองอนาคตในแง่ดี ความรักในการเรียน มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้

ปัญหา และความคิดริเริ่มและการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้พบว่า เพศ คณะที่ศึกษาและผลการศึกษา ส่งผลให้นักศึกษามีความแตกต่างกันในเรื่องการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ส่วนตัวแปรอื่น ๆ อีก 3 ด้านคือ เหตุผลที่เข้าศึกษา วิธีเรียน และการประกอบอาชีพขณะศึกษา ไม่ส่งผลให้มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องนี้

ต่อมาในปี 2534 ส่องหล้า เทพเชาว์นะ ได้ทำการศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาทางไกลในจังหวัดนครปฐม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบวัดที่ นรินทร์ บุญชู ได้ดัดแปลงมาจากแบบวัดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning Readiness Scale) ของ Dr. Lucy Madsen Guglielmino แบบวัดนี้ นรินทร์ บุญชู ได้วิเคราะห์องค์ประกอบและทดลองใช้กับนักศึกษาไทยและหาค่าความเชื่อมั่นได้ 0.84 และส่องหล้า เทพเชาว์นะ ได้ทำการทดสอบเครื่องมืออีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.83

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักศึกษาทางไกลระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม ที่เริ่มลงทะเบียนเรียนทั้งในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2533 โดยสุ่มอย่างง่ายจากกลุ่มนักศึกษาทางไกล 16 กลุ่ม จำนวน 245 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) และการทดสอบค่าที (t-test) ในการศึกษาและเปรียบเทียบซึ่งข้อมูลทั้งหมดวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS/PC⁺

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาทางไกลระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม มีองค์ประกอบรวมลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับสูงและเมื่อวิเคราะห์รายด้าน องค์ประกอบมีเพียง 2 ด้าน ที่อยู่ในระดับสูง ซึ่งได้แก่ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกนั้นอีก 6 ด้าน อยู่ในระดับ ปานกลาง ได้แก่ มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้ ความรักในการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ การมองอนาคตในแง่ดีและความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษาทางไกลทั้งหมดและแยกวิเคราะห์ในกลุ่มนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับต่ำ กลาง และสูง ปรากฏว่าไม่พบความสัมพันธ์ แต่พบว่ามี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษาที่เริ่มลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2533 ของกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับต่ำ ทั้งในองค์ประกอบรวมลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและรายองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ มโนคติของ

ตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ส่วนในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับกลางและสูง ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วน สุภมาส ทองใส (2536) ได้ทำการศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการทางการศึกษาเอกชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบวัดที่ นรินทร์ บุญชู ได้ดัดแปลงมาจากแบบวัดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning Readiness Scale) ของ Dr. Lucy Madsen Guglielmino ซึ่งแบบวัดนี้ นรินทร์ บุญชู ได้วิเคราะห์หองค์ประกอบและทดลองใช้กับนักศึกษาไทยและหาความเชื่อมั่นได้ 0.84 ส่วน สุภมาส ทองใส ได้ทำการทดสอบเครื่องมืออีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.81 กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้เรียนนอกระบบโรงเรียน ประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 420 คน จาก 42 โรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ผู้เรียนมีองค์ประกอบลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับปานกลาง 6 ด้านคือ ด้านมโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ด้านความรักในการเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนของตน ด้านการเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ ด้านการมองอนาคตในแง่ดี และด้านความคิดสร้างสรรค์ และลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองตามตัวแปร เพศ อายุ สาขาวิชาชีพ ระดับการศึกษา ก่อนเข้าเรียน และการทำงานระหว่างศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) ได้ทำการศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทยว่าเป็นอย่างไร โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ บุคคลซึ่งประสบความสำเร็จในวิชาชีพของตน โดยมีได้รับการศึกษาหรือเรียนจากสถาบันการศึกษาในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ เป็นบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นหรือสถาบัน หรือเป็นบุคคลที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นคนซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพนั้น ๆ จำนวน 30 คน จากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยวิธีการจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้นจำนวน 1 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทยซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างคือเริ่มต้นด้วย 1) อ่านหนังสือ 2) เข้าไปอยู่ด้วย/คลุกคลี ฟัง สังเกต สอบถาม 3) คิด วิเคราะห์ 4)

ลองทำ 4) ประเมินผล จุดเริ่มต้น 1 ของแต่ละบุคคลอาจไม่เหมือนกัน แต่ขั้น 2-4 จะเหมือนกันทุกคน

คุณสมบัติของคนซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ต้องเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิด/วิเคราะห์ เป็นนักปฏิบัติและเป็นนักประเมินผล รวมทั้งเป็นคนมีความเพียรพยายาม มีความตั้งใจจริง เมื่อมีปัญหาในการเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีการคิดและลองทำด้วยตัวเองก่อน หากทำไม่ได้จะสอบถามจากผู้รู้ แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้คือการลองทำด้วยตนเอง ผู้รู้ หนังสือ เพื่อน และการดูงาน สำหรับปัจจัยซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองคือ บุคลิกภาพของพ่อแม่หรือบุคคลผู้ใกล้ชิด วิธีการสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่และวิธีการสอน

และ นฤมล เกื่อนมา (2539) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัย กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาล 634 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า

1. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวมและด้านอ้อมโนทัศน์ในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ด้านการเปิดโอกาสการเรียนรู้ และด้านมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านการมองอนาคตในแง่ดี ด้านมีความรักในการเรียน ด้านการเรียนแบบริเริ่มและอิสระ และด้านความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านหลักสูตร อาจารย์ เพื่อน และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .17, .37, .24, .26, .40$ และ $.24$ ตามลำดับ ส่วนระดับชั้นปีไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม

3. ตัวแปรที่พยากรณ์ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ คือ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านเพื่อน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งร่วมกันพยากรณ์ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 25.51 ($R^2 = .2551$) ได้สมการพยากรณ์ดังนี้

$$Z = .3088 Z_{PEBRS} + .2750 Z_{ATT} + .1800 Z_{GPA}$$

จากการศึกษาพบว่า เครื่องมือที่ใช้วัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Guglielmino ตลอดจนกรอบทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่ของ Knowles ได้รับความนิยมนิยมสูงสุดในการนำไปใช้จากนักวิจัยต่าง ๆ มากมาย และเป็นที่ยอมรับว่าคำจำกัดความและกรอบทฤษฎีนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด เช่น การศึกษาของ Sarah Ahmed Mourad (1978) ; Barbara Jean Box (1983) ; Michael Merle Reynolds (1986) ; William Francis McCarthy (1986) ; Lugenia Dixon Young (1986) ; Judith Ann (1987) ; Elizabeth Ann (1987) ; Ann Mary (1988) ; Paul Marilyn (1993) ; Geraldine Elaine (1993) ; Joan Kathleen (1994) ; Sara Jones (1994) ; นรินทร์ บุญชู (2532) ; ส่องหล้า เทพเขาวินะ (2534) ; สุภมาส ทองใส (2536) ; สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) และนฤมล เกื่อนมา (2539) ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำแบบวัดของ Guglielmino และกรอบทฤษฎีของ Knowles มาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สำหรับตัวแปรที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการจากการศึกษาวิจัยพบว่า อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน สถานภาพสมรส สังกัด และสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน สถานภาพสมรส สังกัด และสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นตัวแปรต้นในการศึกษา

จากวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบมโนทัศน์ในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

- ปัจจัยส่วนบุคคล**
- อายุ
  - ระดับการศึกษา
  - ประสบการณ์ในการทำงาน
  - สถานภาพสมรส
  - สังกัด

- สภาพแวดล้อมในการทำงาน**
- สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
  - สภาพแวดล้อมทางสังคม
    - ด้านสัมพันธภาพ
    - ด้านการสนับสนุน
  - สภาพแวดล้อมทางจิตใจ
    - ด้านความมีอิสระในการทำงาน
    - ด้านความต้องการพัฒนาตนเอง
    - ด้านบรรยากาศแบบประชาธิปไตย

- ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง**
- การเปิดโอกาสตนเองในการเรียนรู้
  - มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ
  - ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้
  - ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง
  - ความรักในการเรียน
  - ความคิดสร้างสรรค์
  - การมองอนาคตในแง่ดี
  - ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา